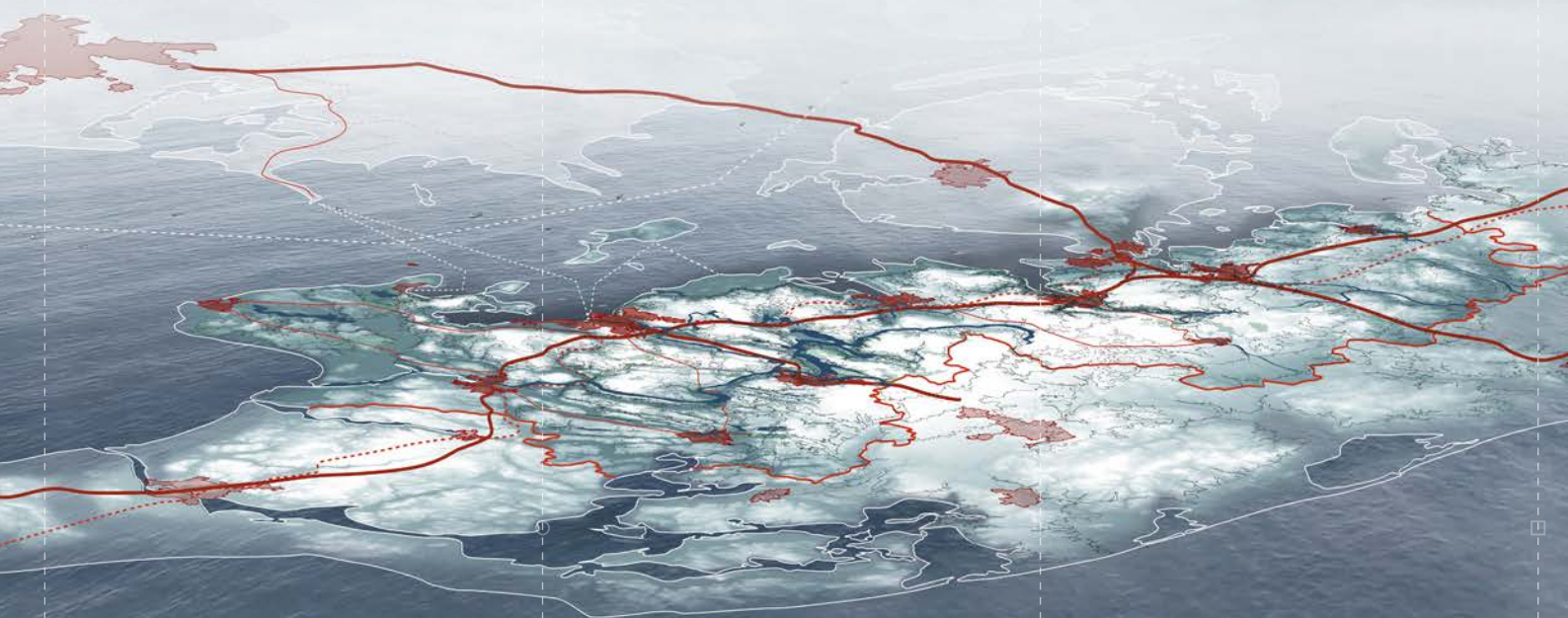

Tema Krydsfelter

Fantasien kender
ingen grænser,
men forstaden gør

Er tiden moden til
en fælles plan for
Østjylland?

Når grænser
krydses, vokser
løsningerne

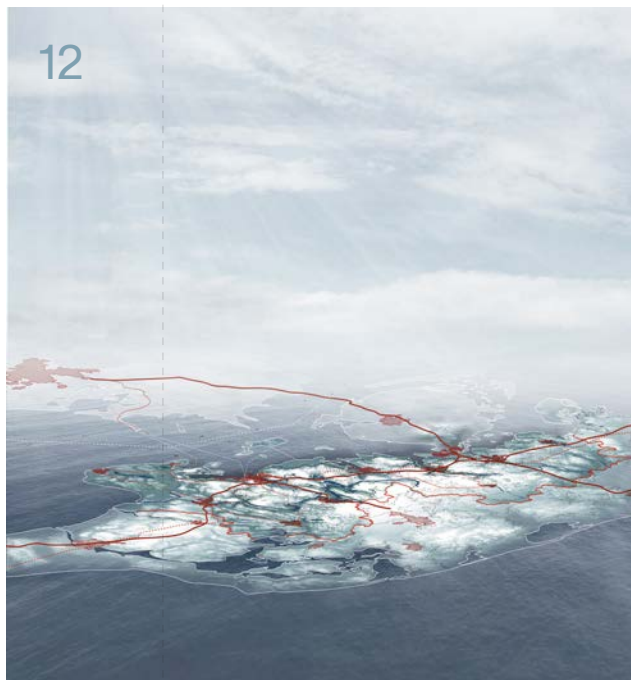
Indhold

4

12

16

Tema Krydsfelter

Leder: Byen skabes i krydsfelterne mellem mennesker, fagligheder og perspektiver 3

Fantasi kender ingen grænser, men forstaden gør 4

Planer uden grænser – men med ansvar 8

Er tiden moden til en fælles plan for Østjylland? 12

Forenet af Gudenåen – én geografi, otte kommuner 16

Byplanmødet 2026 21

Drømmen om den blandede by kræver et stærkt bystrategisk samarbejde 26

Når grænser krydses, vokser løsningerne 30

Fra ambition til handling: Europæiske byer deler erfaringer om aktiv mobilitet på tværs af grænser 32

En region på tværs af grænser – Femern Bælt i forandring 36

Grøn trepart kræver prioritering, tålmodighed og bedre dialog 40

Strategisk byledelse – fra viden til virkning 42

Refleksioner fra læsekreds: Fragments from Fiction, Reflections for Planning 46

Plan22+: Grøn strøm – anbefalinger til planlægning for arealer til vedvarende energianlæg 48

Dansk Byplanlaboratorium

Rådhusstræde 6, 1. sal, 1466 København K, 33 13 72 81, ma@byplanlab.dk, www.byplanlab.dk

Redaktion: Mads Møller Angelso (ansv.), Tina Saaby, Herman N. Blaauw

Viden fra netværket: Redaktionen

Korrektur: A1 Kommunikation

Næste udgave: Byplan Nyt 3/2026 udkommer november 2026

Visuel identitet: b14

Layout: Anders Tornberg, Antistandard

Oplag: 3280

ISSN 1602-9038

Ansvar: Signerede artikler står for forfatterens regning, usignede for den ansvarshavende redaktørs regning

Annoncer: Bestilles senest oktober 2026 hos Mads på ma@byplanlab.dk

Forsidefoto: Christine Kjølhede/Boris Brorman Jensen

Tryk: KLS PurePrint

Byen skabes i kryds-felterne mellem mennesker, fagligheder og perspektiver

Kravene til vores byer ændrer sig hastigt. Det samme gør forventningerne til planlægningen og til dem, der skal skabe rammerne for det gode liv. Klimaforandringer, nye boformer, biodiversitet, mobilitet og ønsket om stærkere fællesskaber kalder på andre løsninger end dem, vi har været vant til.

Hvis vi vil lykkes med fremtidens byudvikling, er det ikke længere nok at optimere inden for egne faglige eller organisatoriske grænser. Vi må forstå, hvor verden bevæger sig hen – og samtidig erkende, at ingen kan løfte opgaven alene.

Det understreges også af Realdanias store undersøgelse Vores Livskvalitet, hvor 122.000 danskere har bidraget med svar om trivsel og hverdagsliv. Undersøgelsen peger på noget bemærkelsesværdigt enkelt: Relationer er den vigtigste enkeltstående faktor for vores livskvalitet. Ikke kun relationerne til familie og venner, men også de små møder i hverdagen, følelsen af tilhørsforhold og oplevelsen af at være en del af et fællesskab.

Det er en vigtig påmindelse for alle, der arbejder med byer, landskaber og steder. For hvis relationer og fællesskaber er afgørende for livskvaliteten, handler planlægning ikke kun om kvadratmeter, funktioner og infrastruktur. Det handler også om at skabe steder, hvor mennesker mødes, føler sig velkomne og oplever samhørighed.

Men måske gælder den erkendelse også internt i vores egne organisationer. For de bedste løsninger opstår sjældent i siloerne. De opstår i krydsfelterne. I mødet mellem fagligheder, erfaringer og perspektiver. Det er dér, ny forståelse opstår, og komplekse problemer kan angribes på nye måder.

Alt for ofte mødes fagligheder først, når stregerne allerede er trukket op, positionerne indtaget og hensynene

låst fast. Så bliver samarbejde reduceret til koordinering. Men fremtidens løsninger kræver, at vi arbejder sammen tidligere i processerne – dér, hvor samtalen stadig er åben, og hvor nysgerrighed kan erstatte forsvarsmekanismer.

Det kræver mod at invitere andre ind tidligere. Og det kræver en erkendelse af egne begrænsninger. Netop dér ligger et vigtigt udgangspunkt for fremtidens planlægning: Ingen sidder alene med hele svaret. Arkitekten, biologen, trafikplanlæggeren, sociologen, antropologen, ingeniøren, politikeren og borgeren ser forskellige dele af virkeligheden. Først når perspektiverne mødes i krydsfelterne, bliver helheden tydeligere.

Borgerne oplever ikke kommunen i siloer. De oplever byen som en samlet virkelighed.

Relationer mellem fagligheder opstår ikke af sig selv. De skal bygges op over tid gennem tillid, respekt og fælles erfaringer. Samtalen er derfor ikke blot et supplement til planlægningen – den er en forudsætning for forståelse. Når samarbejde mislykkes, skyldes det sjældent manglende faglighed. Ofte handler det om barrierer mellem mennesker, afdelinger og kulturer.

Siloer og afdelingslogikker lever fortsat stærkt i mange organisationer. Det gør også "os-og-dem"-tænkningen.

Fokus på egne mål, egne budgetter og egne succeskriterier risikerer at

Leder

Af Lisbet Wolters,
stadsarkitekt, Vejle
Kommune, og forperson for
Dansk Byplanlaboratorium

overskygge den fælles opgave. Men borgerne oplever ikke kommunen i siloer. De oplever byen som en samlet virkelighed. Derfor bliver det afgørende, at vi også selv arbejder mere samlet – og tør opholde os i krydsfelterne mellem ansvar, fagligheder og interesser.

Det kræver en fælles tegning af, hvad vi vil – og hvorfor. Alt for mange processer mangler et tydeligt fælles "why". Når retningen bliver uklar, vokser risikoen for konflikt, mistillid og parallelle dagsordener. Omvendt kan et fælles formål skabe energi og sammenhæng på tværs.

Realdanias undersøgelse viser samtidig, at det gode liv leves mange steder i Danmark. Livskvalitet handler ikke alene om storby eller land, men om tryghed, naboskab og adgang til meningsfulde fællesskaber. Det peger på, at fremtidens vigtigste investeringer måske ikke kun er fysiske, men relationelle.

I sidste ende handler byudvikling ikke kun om bygninger, planer og struktur. Det handler om mennesker. Derfor kalder fremtiden også på nye ledelseskompetencer. Evnen til at lede på tværs bliver central – ofte uden formel magt eller klare hierarkier. Fremtidens planlæggere skal kunne samle mennesker omkring en retning, skabe relationer mellem fagligheder og navigere i kompleksitet og forandring. De skal kunne skabe rum for samarbejde i krydsfelterne – også når interesser og perspektiver støder sammen.

Måske er den vigtigste erkendelse netop denne: Fremtidens byer bliver ikke skabt af enkeltstående eksperter eller stærke siloer. De bliver skabt i krydsfelterne mellem mennesker, fagligheder og perspektiver.

Det er dér, rammerne for det gode liv tager form. Derfor stiller Byplanmødet 2026 skarpt på krydsfelter.

Fantasiens kender ingen grænser, men forstaden gør

– om grænser, planlægning og forestillingen om fremtiden

Fremtiden formes af grænser, regneark og erfaringer fra fortiden, men de samme redskaber kan samtidig begrænse, hvad vi overhovedet kan forestille os.

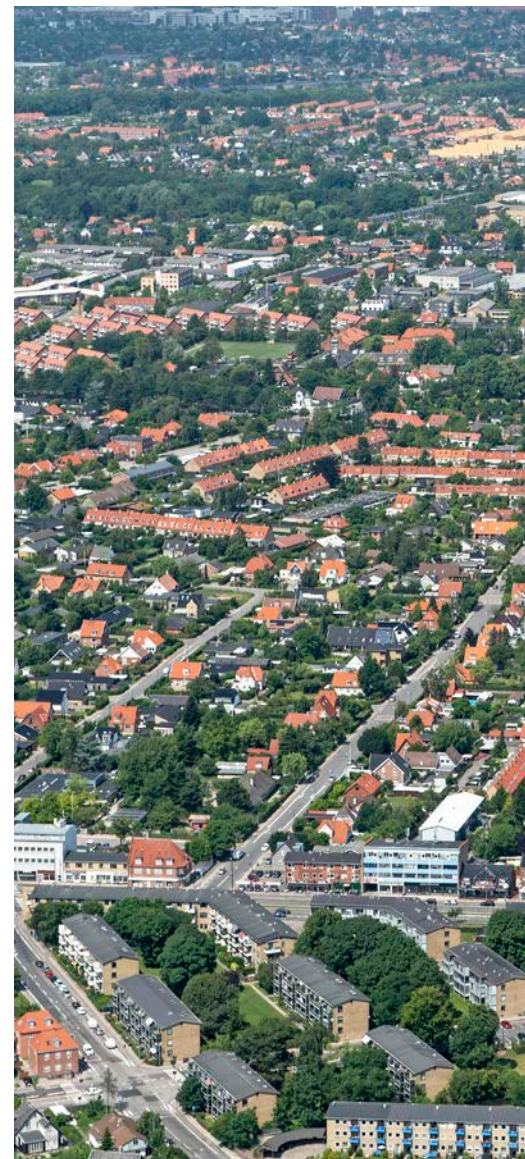
Af Jesper Pagh,
stadsarkitekt,
Rødovre Kommune

”

Vi kvæler fantasien med økonomi, fortid og fremskrivninger.

Grænseløs afgrænset: I forstaden er grænserne klare og fuldstændig udviskede. For den forbipasserende flyder Ishøj, Vallensbæk, Brøndby, Glostrup, Rødovre, Herlev og Gladsaxe sammen som "forstad" eller bare "København" på vejen med Hovedstadens Letbane fra syd til nord. For den lokale er det en række byer og lokalsamfund med hver deres identitet, hvor man arbejder, lever og elsker, passer sin have og på hinanden og følger sine børn i skole og til ishockey. Om grænserne er klare eller udviskede, afhænger af, hvilket perspektiv man har.

For at kunne skabe gode steder at bo og leve må vi kunne begribe flere – ofte modsatte – perspektiver på samme tid. Det gælder ikke kun i hovedstadsområdet, men over hele landet, hvor dovne analyser og gamle vaner alt for ofte sætter grænser for fantasien og vores forestillinger om fremtiden.

Forstaden som restprodukt

Det ligger i begrebet "forstad" eller "omegnskommune", at man i lige så høj grad som at være noget er noget andet. I år fejrer Rødovre Kommune sit 125-års jubilæum, og det er samtidig en markering af, at det er 125 år siden, at Københavns Kommune fik den udstrækning, den har i dag. Det var resultatet af mange års arbejde på at tilvejebringe langsigtede udvidelses- og planlægningsmæssige muligheder for den hastigt voksende storby og lagde samtidig en del af fundamentet til det, der i dag er den almene boligsektor.

Borgerne i landsbyen Rødovre havde, sammen med de få beboere på Islev Mark, ønsket at løsrive sig fra den daværende Brønshøj-Rødovre Sognekommune i mange år, men fik både i 1883 og 1895 afslag, da sognerådets repræsentanter for den i tiltagende grad urbaniserede og industrialiserede befolkning i Brønshøj,

Vanløse, Husum, Utterslev og Emdrup, som udgjorde den resterende del af sognet, satte sig imod. Først i 1898 skete der noget, da Københavns Kommune stillede krav om, at Brønshøj blev indlemmet i København – dog uden de to landlige distrikter Rødovre og Islev, som derefter kunne begynde den fælles fremtid, som i løbet af de efterfølgende årtier skulle se en forandring af kommunens 1.200 ha vest for Harrestrup Å og Damhussøen fra et åbent, opdyrket landområde med 716 sjæle til en af landets tættest befolkede kommuner med knap 46.000 indbyggere i 1968 – og snart igen i dag.

Fuldstændig forbundne, gensidigt afhængige

Når vi i dag taler om stigende boligpriser, studerendes og førstegangskøberes og børnefamiliers, skolelæreres og politibetjentes og andre "almindelige menneskers" problemer med at finde et sted at bo i København, taler vi om et fænomen,

der observeres inden for den nu 125 år gamle afgrænsning af en administrativ enhed, vi kalder Københavns Kommune, som rummer bydele så forskelligartede som Sundbyøster og -vester, Valby, Vigerslev og Utterslev – men ikke Hvidovre, Rødovre eller Søborg. Og motorvejen slutter, hvor Københavns Kommune begynder, mens metroen stopper, hvor omegnskommunerne starter.

De færreste bekymrer sig om, hvad der foregår i de distrikter, der af forskellige historiske omstændigheder ikke blev indlemmet i hovedstadskommunen for 125 år siden. Men hovedstaden og forstaden er fuldstændig forbundne, gensidigt afhængige af hinanden.

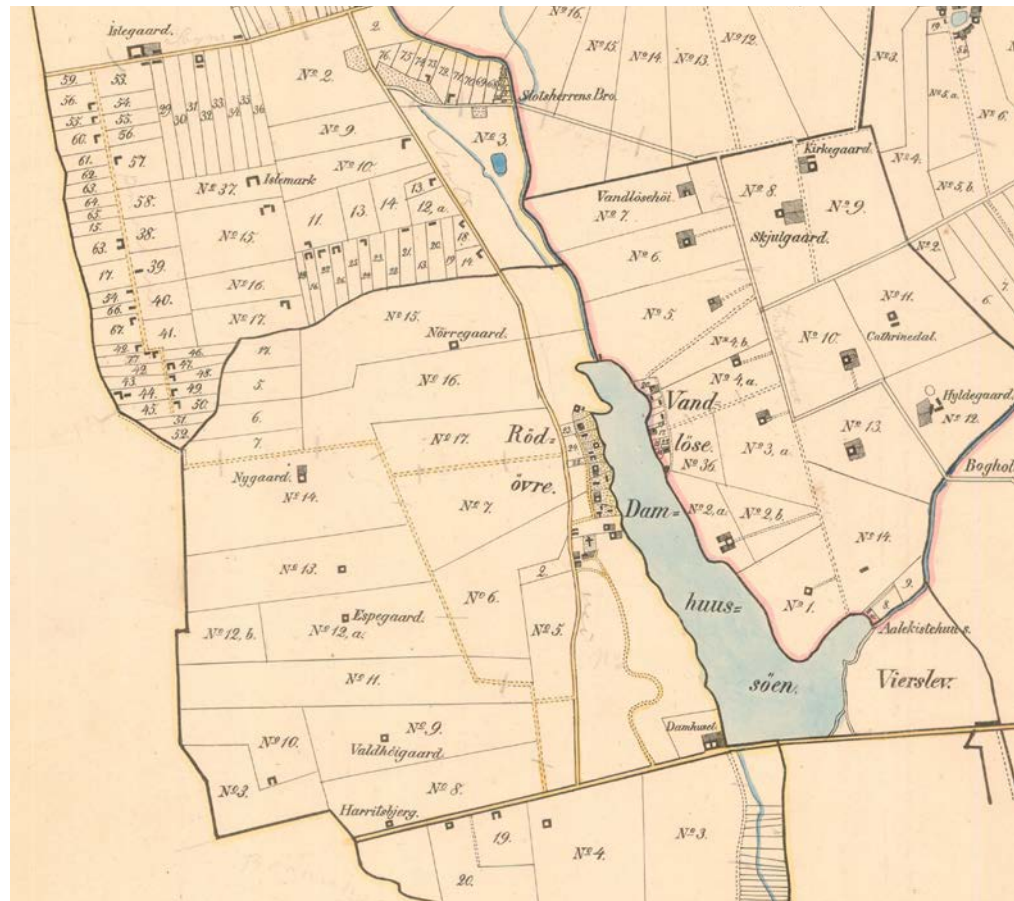
Vi forsøger at kontrollere det ukontrollerbare

Urbanisering og de menneskelige konsekvenser er – hvis man skal tro den økonomisk-politiske doktrin, som dominerer den

landspolitiske dagsorden – en uimodståelig del af en naturlig udvikling ligesom privatbilismens evige vækst og Statsbanernes og Postvæsenets sammenbrud.

Det er paradoksalt, at vi behandler samfundsmæssige fænomener – som alt andet lige er noget, vi i et vist omfang kan gøre noget ved – som var det vand, der løber derhen, hvor det nu engang løber, mens vi behandler naturen, som vi selv er en del af, som var det noget, vi selv har skabt, og derfor kan gøre med, hvad vi vil.

I mange forandringsorienterede fællesskaber beder man om sindsro til at acceptere de ting, man ikke kan ændre, mod til at ændre de ting, man kan, og visdom til at se forskellen. De fleste associerer nok sindsroebønnen, som den kaldes, med Anonyme Alkoholikere, men måske skulle man også begynde at bruge den til møder i byplanlæggernes faglige fællesskaber.

Dybt alkoholiseret skrev F. Scott Fitzgerald i indledningen til en novelle i Esquire i 1936, at førsteklases intelligens er kendetegnet ved evnen til at holde to modsatrettede idéer i hovedet på samme tid og opretholde evnen til at fungere. "Man må for eksempel være i stand til at indse, at situationen er håbløs, og stadig være fast besluttet på at gøre noget ved det." (Egen oversættelse).

Der er så mange måder, vi kunne regulere boligmarkedet, affolkningen af landdistrikterne og de fremherskende transportmønstre på – lokalt, regionalt og nationalt – vi vælger bare ikke at benytte os af nogen af dem, men organiserer os efter konsekvenserne i stedet. Der findes til gengæld ingen måde, vi kan forhindre regnen i at falde, grundvandet i at opmagasineres og havvandet i at nå vores kyster, men vi gør alt, hvad vi kan for at regulere netop det, i stedet for at organisere os efter konsekvenserne.

Vi kvæler fantasien med økonomi, fortid og fremskrivninger

Hvis vi bruger vores fantasi, lader naturen være natur og samfundet noget, vi selv skaber imellem os, åbner der sig en frodig verden af mulige fremtider. Særligt tre

omstændigheder forhindrer os i at slippe fantasien løs – og dem må vi have gjort op med, hvis vi skal videre: *Det samfundsøkonomiske regnestykke* og *mindelser om noget, vi har prøvet før*, drukner gode idéer, mens de er små, og lader dårlige idéer vokse sig store og stærke og umulige at komme uden om, mens *fremskrivinger af det, vi ved om nutiden, til noget, vi tror om fremtiden*, stiller sig i vejen for en egentlig samtale om, hvilket samfund vi gerne vil have.

Den samfundsøkonomiske trylleformular

Det samfundsøkonomiske regnestykke er en trylleformular, som politikere og embedsmænd beder økonomer i konsulentvirksomheder og på universiteter om at udsige over projekter, man gerne vil have fremmet trods modstand eller forhindre, på trods af at de umiddelbart forekommer meningsfulde. I et samfundsøkonomisk regnestykke kan man f.eks. vælge, at den tid, man bruger på at sidde i kø i sin bil, er et samfundsmæssigt tab, og den tid, man sidder i et tog, er uproduktiv.

Klima- og miljømæssige påvirkninger udelades sammen med alles drømme om hverdagen, og således kan man beregne,

at vi hvert år "spilder" et stort milliardbeløb på at holde i kø på vejene, og dem har man så til rådighed, når man med samme metode kan påvise, at det bedre kan betale sig at smadre det østjyske landskab med en udvidelse af E45 end at investere i nye lyntog og timedrift mellem de store byer.

Nogen har på et tidspunkt besluttet, at kollektiv transport ligesom udbringning af post og opretholdelse af telefonforbindelser ikke er en velfærdsydelse eller en uundværlig del af det, der binder os sammen som samfund, men skal finde sted på "markeds-mæssige vilkår" med udgangspunkt i et "samfundsøkonomisk regnestykke" – hvis det ellers er muligt. Derfor kører der ikke længere busser på landet, hvor posthuset er lukket, lægen flyttet, og internetforbindelsen svigter, mens man kan erhverve kørekort og købe sin egen bil i en stadig yngre alder.

Når erfaring bliver en undskyldning

Mindelser om noget, vi har prøvet før, er en blindgyde for progressiv tænkning og et politisk supervåben, som uden yderligere dokumentation kan bruges til at redegøre for, at en åbenlyst god idé ikke er værd at undersøge, fordi den har været

FOTO: JENS V. NIELSEN © RØDOVRE KOMMUNE

”

Det er paradoksalt, at vi behandler samfundsmæssige fænomener – som alt andet lige er noget, vi i et vist omfang kan gøre noget ved – som var det vand, der løber derhen, hvor det nu engang løber, mens vi behandler naturen, som vi selv er en del af, som var det noget, vi selv har skabt.

oppe at vende før eller minder om noget, som nogen kan huske. Regional planlægning og moderne arkitektur kan altid skydes ned med udgangspunkt i, at sidst, vi prøvede det, skete der ikke lige det, vi godt kunne have tænkt os med udgangspunkt i den viden, vi har i dag.

Derfor kan vi ikke bruge huslejeregulering, kommunalt ejede boliger, hjemfaldspligt eller en spekulationsfri andelsboligsektor som redskaber i boligpolitikken, men kun det eneste, der dermed er tilbage, og som vi til gengæld ved ikke virker: fortsætte med at bygge mere af det, der allerede bliver bygget, der, hvor der allerede bliver bygget.

Planlægning handler om retning, ikke prognoser

Fremskrivninger af det, vi ved om nutiden, til noget, vi tror om fremtiden, er en illusion om, at vi kan forudse, hvordan de grundlæggende forudsætninger for vores sociale liv og samfundsøkonomien vil udvikle sig i en virkelighed, hvor alle har prøvet at planlægge den perfekte krocketturnering til sidste weekend i sommerferien kun for at måtte aflyse den to timer før pga. en tordenbyge, der uden varsel udviklede sig over Aarhus-

bugten. Selvfølgelig er det godt at vide, nogenlunde hvor mange børn der skal være plads til i daginstitutionerne om fire år. Men planlægningens opgave er ikke kun at forsøge at gætte på, hvor tingene mon er på vej hen, og så afbøde de værste konsekvenser af det ved at udvide motorvejene og bygge flere boliger på havnen. Planlægning handler først og sidst om at skabe gode steder at bo og leve. Det gør man ved at interessere sig for, hvad det er for et samfund, vi gerne vil have – og tilvejebringe rammerne for, at det så også er i den retning, tingene bevæger sig.

Fremtiden kræver, at vi ikke lukker den ned

Der er grænser nok for, hvad vi kan forestille os om fremtiden: administrative grænser, planetære grænser og faglige grænser, grænser for vækst og grænser for, hvad vi kan styre i denne verden. Mange af dem er det vanskeligt eller umuligt at gøre noget ved, og der er ikke nogen grund til selv at finde på flere. Samfundsøkonomiske overvejelser, erfaring og statistiske fremskrivninger er ikke modsætninger til forestillinger om fremtiden; de er deres forudsætning. Men kun, hvis vi bruger dem til at forstå verden og ikke til at begrænse den.

Planer uden grænser – men med ansvar

Når klimakrise, markedskræfter og lokale hensyn krydser spor, bliver den klassiske plan både utilstrækkelig og uundværlig. Tre stemmer peger på et plansystem under pres – fra spekulativ udvikling og uklare magtforhold til behovet for nye samarbejder og stærkere statslige rammer. Fælles er erkendelsen af, at planlægning ikke længere handler om den rigtige løsning, men om at navigere i kompleksitet og tage ansvar – også når helheden ligger uden for kortet.

FOTO: VANDKUNSTEN

Sara Ettrup

Arkitekt MAA, Tegnestuen Vandkunsten

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Den afgrænsede plan fungerer, trods grænseløse udfordringer, stadig som et nødvendigt styringsredskab, omend den presses fra alle sider af større kompleksitet end tidligere.

Politiske beslutninger, lovgivning og resourcefordeling er jo stadig organiseret inden for bestemte geografiske enheder. Uden en vis afgrænsning tror jeg, det er svært at skabe ansvar og implementere løsninger.

Omvendt er begrænsningen tydelig, for lige så vel som at klimaforandringernes konsekvenser pløjer ufortrødent over stok og sten, følger de heller ikke administrative skel.

Af samme grund kommer den geografisk afgrænsede plan uden tvivl til kort, hvis den står alene. Derfor er der i stigende grad behov for:

- Tværgående samarbejde mellem kommuner og regioner
- Planlægning, hvor aktører samarbejder på tværs af skalatrin
- Fleksible planrammer, der kan tilpasses dynamiske og grænseoverskridende problemstillinger.

”

Se hele kongeriget
som et laboratorium,
hvor vi omstrukturerer
og genfortryller vores
landskaber og byer.

I praksis vil det betyde, at den geografiske plan ikke længere er en lukket ramme, men snarere et knudepunkt i et større system – et knudepunkt, der skal kunne kobles til andre planer og niveauer – både nationalt, regionalt og lokalt.

Den geografiske afgrænsning er stadig vigtig for at skabe forankring og forandring, men skal suppleres af samarbejder og perspektiver, der rækker ud over den selv.

■ **Hvordan kan planlægning finde sted på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Det er et godt spørgsmål, jeg ville ønske, jeg kendte svaret på! For planlægning er i sigens natur tværfaglig og superkompleks, netop fordi den skal sikre fysiske forlig, der omsætter strukturelle, materielle og immaterielle aktørers mange dagsordener i samspil med et steds givne forudsætninger.

Planlægning er ikke en øvelse i at finde én rigtig løsning, men i at håndtere uløselige spændinger mellem modstridende hensyn – fysiske, sociale, økonomiske, politiske og klimatiske. Fagligheder ser ikke det samme problem; de definerer forskellige virkeligheder. Derfor er friktion ikke et problem, men et vilkår. Klima-

forandringerne skærper presset yderligere og gør det umuligt at tænke i siloer: Mobilitet, CO₂, biodiversitet, livscyklus, skybrud og kystsikring filtrer sig ind i hinanden og kræver opgør med vane-tænkning og sektoropdelte løsninger.

Man kan håbe, at klimakrisens alvor skærper incitamentet til reelt tværfagligt samarbejde og et fælles fodslag om at tænke i større sammenhænge. Alvoren ophæver nok ikke uenighederne, men kan forhåbentligt fungere som et anker, der giver retning og et fælles sigte. Spørgsmålet er, om forskellene netop her bliver en styrke frem for en barriere – og om det er her, samarbejdet for alvor begynder at skabe forandring ...

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

Helhedstænkning er afgørende, som der også peges på i forrige nummer med temaet om det åbne land. Men helhed opstår sjældent nedefra – den kræver en overligger, der kan binde på tværs og gentænke de rammer, vi planlægger efter. Uden politisk vilje, ingen forandring.

I Fingerplan 2.0 foreslog vi på Vandkunsten et Oplandsråd som et beslutningsdygtigt samarbejdsorgan mellem kom-

muner og statslige eksperter, der skulle styrke den tværkommunale planlægning. Idéen var at erstatte spredt koordinering med et mere formelt niveau, hvor større sammenhænge – som vandoplande eller infrastruktur – kunne håndteres fleksibelt og emnebaseret.

Målet var bedre rammer for fælles beslutninger på tværs af kommunegrænser og et planlægningssystem, der i højere grad tænker i helheder end i siloer. For tænk, hvis vi kunne komme derhen, hvor vi tænker i strategiske helheder på nationalt, regionalt og lokalt plan i samspil med det stedsspecifikke og udvikler vores byer og landskaber på vandets og naturens præmisser, som vi skrev i samme forslag.

Vi er så lille et land, at tanken om at se planlægning ud fra et landsperspektiv er nærliggende ... Se hele kongeriget som et laboratorium, hvor vi omstrukturerer og genfortryller vores landskaber og byer og går forrest, når vi nu ikke er større.

Det kræver nok, at de grøfter, der er gravet mellem land og by, udviskes ...

Simon Kjær Hansen

Centerleder, Københavns Universitet,
Dronning Marys Center

”

En vigtig forudsætning for tværfaglighed er derfor at samarbejde om at skabe en fælles problemforståelse.

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Med den geografisk afgrænsede plan kan man tage højde for stedets potentiale – dets særlige udfordringer og muligheder – når man skal skabe rammerne for et mere bæredygtigt Danmark.

I en tid med mange forbundne økologiske kriser er der kamp om pladsen. Der skal skabes plads til vild natur, til sol- og vindenergi, til klimatilpasning, til oplevelser for borgerne og meget andet.

Når man forholder sig konkret til stedet, bliver det tydeligt, at man må træffe nogle valg og vurdere, hvad der giver mest mening netop her.

Det lægger op til en bestemt form for helhedstænkning, hvor man må se på tværs af sektorinteresser og vurdere, hvilke hensyn det er mest oplagt at fokusere på inden for planområdet.

Det bøvlede er så til gengæld, at den geografiske afgrænsning kan gøre andre former for helhedstænkning besværlig. Nogle problemer kan slet ikke løses uden samarbejde på tværs af kommunegrænser – f.eks. behovet for store, sammenhængende naturområder.

■ **Hvordan kan planlægning finde sted på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Noget af det vigtigste er at sætte sig grundigt ind i andres idéer og behov. Og at tøjle trangen til at pushe egne løsninger, før man har opnået en bred forståelse af udfordringer og muligheder inden for det område, der planlægges for.

En vigtig forudsætning for tværfaglighed er derfor at samarbejde om at skabe en fælles problemforståelse. At være grundig i processen. Og at invitere samarbejdspartnere ind fra praksis, som kan bistå

med at identificere og analysere problemerne samt udvikle og kvalificere forslag til løsninger.

Det kræver ofte, at nogle har ressourcer til at tilrettelægge et godt forløb, hvor der bygges bro mellem de forskellige faglige indsigter og interesser. Det har vi gode erfaringer med i Dronning Marys Center – bl.a. i et vidensværksted om plan-systemet med deltagelse af centrale aktører fra både forskning og praksis.

Det kræver også, at der er tålmodighed i det politiske system til at modstå pres for hurtigt at få præsenteret en færdigbagt plan eller løsning.

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

Kommuner kan komme langt gennem samarbejde med andre kommuner og civilsamfundsaktører. Men man skal nok ikke forestille sig, at det sker helt af sig selv. Eller at kommunerne i harmonisk fællesskab lykkes med at lægge planer for de bedste og mest helhedsorienterede løsninger for hele landet.

Der er med andre ord også brug for statslig regulering. Og for at overveje behovet for nye regler og muligheder i planlægningen.

Man kan f.eks. spørge, om plansystemet er indrettet rigtigt til at håndtere vores økologiske kriser, hvor tab af biodiversitet, overforbrug og drivhusgasudledninger er de helt store udfordringer.

Plansystemet er opstået i en tid, hvor man i høj grad betragtede det åbne land som en ressource, det gjaldt om at udnytte til menneskelige formål på den mest effektive måde.

Det peger på et behov for at udvikle nye redskaber i loven, som gør det nemmere for kommuner at sætte naturhensyn i centrum for planlægningen.

Hvad er den geografisk afgrænsende plans rolle i en virkelighed, hvor udfordringer ikke kender grænser og skel?

Planer har en geografisk afgrænsning, men de skal virke i sammenhæng med planens "naboer, under- og overboer" over tid. Planernes rolle eller rettere roller rækker vidt: Før, under og efter udarbejdelsen af en plan møder vi utrolig mange mennesker og aktører, som på en eller anden måde har deres opfattelse af planens formål og eksistensberettigelse.

Selvom planloven udvikler sig og har en bred og ambitiøs formålsbeskrivelse, ændrer det desværre ikke ved, at lovlig planlægning sagtens kan være dårlig planlægning. Hvis ikke der er et seriøst og ambitiøst hold omkring planernes tilblivelse, ender vi måske med at gøre én part eller interessant rigtig glad, nemlig sælger, udvikler eller grundejer, og skabe problemer, som er meget vanskelige at løse, når først planen er realiseret.

Det ambitiøse hold, jeg hentyder til, består af både borgere, politikere, udviklere, relevante organisationer, rådgivere og selvfølgelig knivskarpe embedsfolk fra de relevante forvaltninger i kommunen – eventuelt også med statslig sparring.

Planens rolle er altså ikke kun et spørgsmål om dens geografiske afgrænsning, men om kvaliteten af det samarbejde og de hensyn, der former den – på tværs af aktører, interesser og tid.

■ **Hvordan kan planlægning arbejde på tværs af fagligheder, og hvad kræver det at skabe reelt samspil mellem forskellige perspektiver, interesser og metoder?**

Vi er nødt til at interessere os for, hvor magten bor, hvem der har indflydelse, hvilke udfald planlægningen kan få, og hvilke interesser der er i spil. Jeg har de sidste år oplevet en markant stigning i virksomheder, som etablerer sig ved at handle med planernes mellemfaser: Udviklere sælger videre til andre udvik-

FOTO: PRIVAT

Lotte Højgaard

Leder af Planafdelingen, Holbæk Kommune

lere, og alle skal have noget i lommerne, inden de er videre til næste projekt. Boliger omtales som produkter, som var det en kortvarig forbrugsvare, ikke et hjem for mennesker. Det er et billede på, at "produktudviklerne" er ret langt væk fra "slutbrugeren".

Det fortæller også noget om arealets værdi og den økonomi, der i sidste ende er at bygge for. Folk må jo gerne tjene penge, men vi risikerer, at borgerne bliver tabere, som skal flytte ind, og som vi sjældent er i dialog med undervejs. Vi kan eller skal måske ikke lave om på det, men vi må være bevidste om det og forklare vores politikere den sammenhæng.

Tværfagligt samspil i planlægning kræver tidlig inddragelse, gennemsigtighed og bevidsthed om de magt- og økonomiske interesser, der påvirker processen. Har man fat i den rigtige vision, får gennemført en god demokratisk proces og får landet en god plan politisk, så er "desserten" at have is i maven og tålmodighed, især hvis det er et vigtigt projekt.

■ **Hvem har ansvaret, når planlægning går på tværs af geografiske skel, og hvordan skaber vi en meningsfuld balance mellem stat, kommuner og civilsamfund?**

”

Planens rolle er altså ikke kun et spørgsmål om dens geografiske afgrænsning, men om kvaliteten af det samarbejde og de hensyn, der former den.

Kommunerne er tildelt en stor bemyndigelse for den fysiske udvikling i hele landet, og den er kun blevet større med årene, idet den statslige planlægningsrolle fylder mindre og mindre.

Men det at få belyst civilsamfundets ønsker for den fysiske udvikling er ikke nogen nem opgave. Vi inviterer ind til debatter på mange platforme, digitale, fysiske – på forskellige tidspunkter i forskellige rammer, til byfester og på en grå tirsdag.

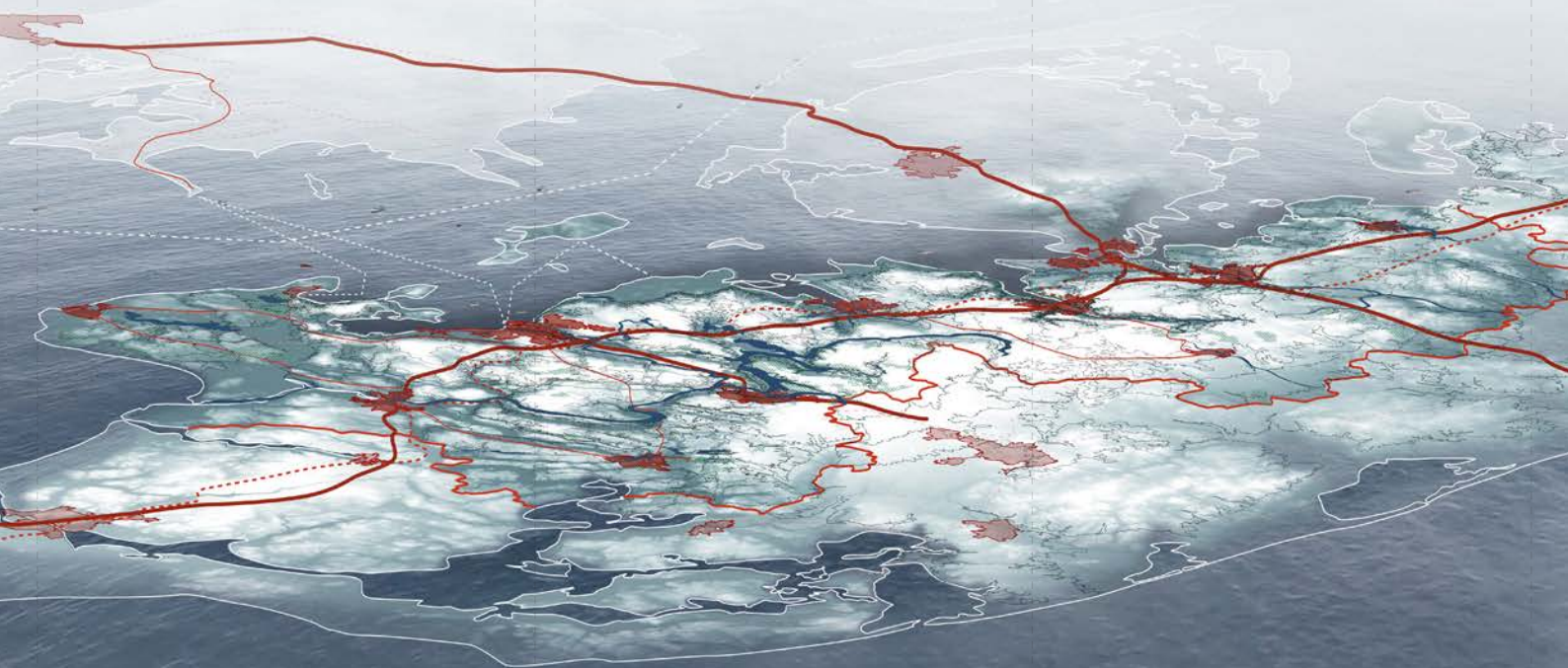
Alligevel står vi med et relativt smalt udsnit af udtalelser og høringssvar og må afveje disse input op mod alle de hensyn, en offentlig forvaltning bør varetage.

Jeg har svært ved at se, at det kan være andre end kommunerne, som står med det endelige ansvar. Jeg synes faktisk ikke, det er o.k. at pege tilbage på interessenter og borgere, da det ikke kan forventes, at de varetager et helhedsperspektiv.

Det kræver modige og grundige politikere, der samvittighedsfuldt får inddraget flere perspektiver i processen og med retsind kan træffe de rigtige beslutninger. De kan sagtens stille høje forventninger til både indhold og proces – vi kan godt indfri dem.

En østjysk fingerplan?

Integrationen af liv og aktiviteter vokser på tværs af byer og kommunegrænser i Østjylland, men uden en planlæggende indsats til at støtte og regulere. Med en ny politisk interesse for en østjysk fingerplan rejses spørgsmålet om, hvordan infrastruktur, landskab og byudvikling kan tænkes som én samlet regional virkelighed i stedet for som isolerede kommunale beslutninger.

Drømmen om fingerplanen fungerer stadig som et billede eller et symbol på drømmen om en holistisk planlægning, der giver mening på tværs af oplevede skalaer.

Af Tom Nielsen, arkitekt, professor, Arkitektskolen Aarhus, og Boris Brorman Jensen, arkitekt, ph.d.

Aarhus-borgmester Anders Winnerskjold lancerede tidligere på året en vision om udvikling af en østjysk fingerplan inspireret af hovedstadens fingerplan fra 1947. Målet er ifølge borgmesteren at gøre det markant lettere at pendle til og fra Aarhus på tværs af kommunegrænserne. Ambitionen er en samlet, overordnet regional trafikplan, der kobler statslig og kommunal infrastruktur samt sætter det lange lys på med planer for en samlet udvikling af Østjylland.

Der lægges op til at definere klare transportkorridorer, hvor kollektiv trafik kan styrkes og prioriteres. Initiativet skal især se på sammenhænge mellem biltrafik, kollektiv transport og cykling i ét samlet greb. Winnerskjold nævner specifikt muligheder for nye eller styrkede supercykelstier mellem regionale transportknudepunkter.

Flere af borgmestrene i de omkringliggende kommuner har offentligt tilkendegivet opbakning til at drøfte en fælles plan. Udmeldingen er foreløbig en politisk ambition om opstart på en dialogproces og selvsagt ikke et færdigt plangrundlag.

Drømmen om holistisk planlægning

Når borgmesteren bruger fingerplanbegrebet, er det ikke nødvendigvis, fordi han tænker holistisk eller noget andet, der egentlig har med byplanlægning at gøre. Som arkitekter forstod vi fingerplanen som en plan, hvor infrastruktur, landskabsplanlægning og byplanlægning blev tænkt sammen. Hvor en idé om det levede liv i en række byfingre og i det etablerede historiske bycenter spillede sammen, hvor landskabet havde en, om ikke stærk, så defineret rolle, og hvor infrastrukturen var lavet for at understøtte livet og byudviklingen.

Ideelt set en perfekt blanding, der kunne gives en overordnet kontur. Så perfekt udviklede det sig ikke. Men idéen om fingerplanen fungerer stadig som et billede eller et symbol på drømmen om en holistisk planlægning, der giver mening på tværs af oplevede skalaer.

Kriser krydser kommunegrænser

Infrastrukturudvikling, byudvikling og landskabsplanlægning går hånd i hånd i fingerplanen og i mange andre regionale eller overordnede planer, der er arbejdet på siden. Det nye er nu, at denne måde at tænke på bliver genaktualiseret af noget, der er lige så presserende problemer som bilkøer på indfaldsveje til Aarhus i myldretiden. Når det er relevant at tale om en fingerplan for Østjylland, er det i høj grad også på grund af

klimakrisen, biodiversitetskrisen og senest vel også beredskabskrisen.

Ingen forestiller sig, at kommuner kan klare det selv. Vandskel krydser kommunegrænser, ligesom kyststrækninger gør. Habitater for andre end mennesker burde gøre det. Og selvom borgmestrene sætter pris på og vogter over det kommunale selvstyre og retten til at konkurrere mod hinanden, er der nok ikke så mange, der egentlig drømmer om at overtage ansvaret (heller ikke det økonomiske) for forsvar, beredskab, klimaforandringer såsom havstigninger, kollapse af vandmiljøet og biodiversitetskrisen. Det virker oplagt, at løsningerne må findes på internationalt, nationalt, men også på tværkommunalt eller regionalt plan.

Landskabet som medspiller i regional planlægning

Ligeledes er det oplagt at udnytte momentum fra trepartens omfattende arealomlægninger til at indarbejde landskabet som en aktiv komponent i en eventuelt kommende regional udviklingsplan for Østjylland. Dermed også naturnetværkets betydning for udvikling af et bæredygtigt turismeerhverv, rekreative udfoldelsesmuligheder, øget folkesundhed, drikkevandsbeskyttelse, naturgenopretning, sikring af biodiversitet samt nye former for bosætning i symbiose med naturen.

En ny planlægningsvirkelighed

Bestræbelser på regional planlægning er ikke et nyt fænomen i Danmark, og det er 20 år siden, at arbejdet på en østjysk pendant til fingerplanen første gang blev sat i gang med Landsplanredegørelsen 2006, hvor den østjyske byregion blev sat på den landspolitiske dagsorden som Danmarks potentielle storby nummer to. Landsplanredegørelsen 2006 skiftede fokus fra 1990'ernes og starten af 00'ernes mål om et stærkt København og så i øvrigt udligning af regionale forskelle og muligheden for at skabe vækst i hele landet. I regeringen og miljøminister Connie Hedegaards 2006-redegørelse var der en accept af og forslag til dyrkelse af regionale forskelle som en del af det, der blev kaldt den nye "planlægningsvirkelighed". Konteksten var den fortsatte flytning til storbyområder med universitetsbyerne som gravitationspunkter samt strukturreformen (2007), der reelt aflivede regionalplanlægning og overlod planlægningen til kommunerne og konkurrencetænkningen.

Den østjyske millionby som netværk og skræksscenario

Østjylland blev i Landsplanredegørelsen 2006 beskrevet som et funktionelt, sammenhængende bynetværk langs E45, hvor de tidligere købstæder var blevet knudepunkter i et samlet arbejdsmarked med høj intern pendling og relativt højere vækst end i hovedstadsområdet. I Miljøministeriets udlægning læstes de geografiske data som tegn på en ny millionby, hvor mobilitet, pendling og erhvervsudbygning langs motorvejen dannede en rygrad gennem morænelandskabet. Med denne analyse italesattes også et skræksscenario: den gradvise omdannelse af de åbne landskaber i Østjylland til et diffust bånd af industri, logistik og forstæder – et 100 kilometer langt tunnelsyn af anonyme erhvervsbyggerier, reklameskilte og motorvejslandskab uden tydelige natur- og landskabskvaliteter.

En ny regional geografi og behovet for styring

Landsplanredegørelsen brugte konturen af en østjysk millionby til at synliggøre behovet for en helhedsorienteret, overordnet regulering af byvæksten i Østjylland og skabte for første gang et nationalt mentalt kort med to næsten ligeværdige vækstcentre. Miljøministeriets statistiske analyser af pendling, befolkningsudvikling og arbejdspladser dokumenterede, at Østjylland på det tidspunkt var den hurtigst voksende byregion i landet, at pendlingen internt i bybåndet oversteg pendlingen til oplandet, og at området rummede omkring 1,0-1,2 millioner indbyggere – altså godt og vel en fjerdedel af Danmarks daværende befolkning. Der var tale om et nyt demografisk fænomen fordelt på en byregion, der var længere, men tyndere befolket end hovedstadsområdet.

Denne funktionelle integration gjorde ifølge redegørelsen de facto Den Østjyske Millionby (DØM) til Danmarks storby nummer to med en netværksbaseret funktionel karakter. En diffus urban virkelighed, der paradoksalt nok udfordrer selve ambitionen om klart afgrænsede byer og oplande, som var kernen i Landsplanredegørelsens hensigt.

Forsøget på en fælles plan – og sammenbruddet

På baggrund af Landsplanredegørelsen igangsattes et stort dialog- og samarbejdsprojekt med 18 kommuner, regioner og statslige myndigheder, der skulle udvikle en fælles vision og plan for by- og landskabsudviklingen i Østjylland. Det resulterede i en række anbefalinger om at friholde værdifulde landskaber for byvækst, undgå korridordannelse langs motorvejen og lade de østjyske ådale danne hovedstrukturen i et regionalt naturnetværk, mens byudbygningen skulle koncentreres på morænefladerne. Samtidig skitseredes en overordnet vision,

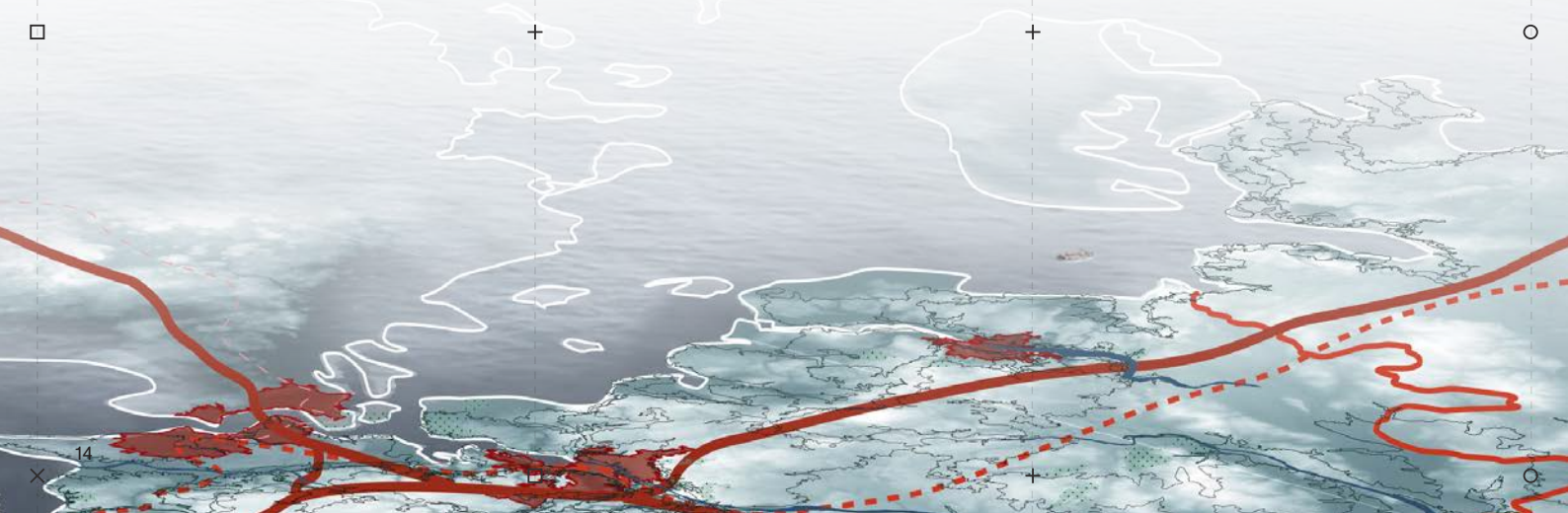
hvor DØM tænkte som et landskabeligt integreret bynetværk snarere end en sammenhængende, tæt storby efter en hovedstadsmodel.

Projektet løb imidlertid ud i sandet omkring 2010. Den kommunale selvstyreligik, indbyrdes konkurrence og dyb uenighed om den fremtidige infrastrukturudvikling blokerede for en fælles strategi. Kommunerne i Trekantområdet modarbejdede aktivt en Kattegatforbindelse, mens aktørerne omkring Aarhus pressede på for netop denne forbindelse og en stærkere kobling til Københavns Lufthavn. Omvendt drømte Trekantområdet om en udbygget Hærvejsmotorvej, der skulle forbinde området stærkere med Midt- og Vestjylland. De konfliktende interesser betød, at ingen havde incitament til at understøtte en konkurrent, og den fælles forpligtelse til at beskytte ådale og naturværdier trådte i baggrunden for lokale vækststrategier.

Efter sammenbruddet i bestræbelserne på at skabe en regional udviklingsplan for Østjylland fortsatte DØM som en zombie-metropol, der levede videre på autopilot, mens den fysiske og funktionelle byspredning fortsatte som en slags ukontrolleret metastase i landskabet. Den statslige ambition om en helhedsorienteret planlægning i respekt for natur og landskab blev reelt underlagt kommunal konkurrence, vækst dagsordener og modstand mod central styring, hvilket paradoksalt samtidig cementerede hovedstadens monopolstilling som landets ubestridte centrum.

Ny viden – ingen politik

I 2019 afsluttedes et forskningsdrevet projekt, der skabte ny og opdateret viden om demografi, infrastruktur, landskab, oversvømmelser, økonomisk udvikling m.m. Arbejdet var forankret i Business Region Aarhus og Trekantområdet og havde bevågenhed fra en række kom-

Infrastrukturplanlægning er også byplanlægning

munaldirektører og borgmestre. Det blev lavet på Arkitektskolen Aarhus, og Dansk Byplanlaboratorium var videnspartner. Projektet blev publiceret i et atlas og en rapport med tre udviklingsscenarier, der kunne arbejdes videre med til et såkaldt "Strukturbillede for Østjylland". Arbejdet blev dog aldrig fulgt op af politisk handling og yderligere konkrete aftaler.

Infrastruktur og ...?

I 2025 blev der arbejdet på en fornyelse af fingerplanen. Minister for byer og landdistrikter Morten Dahlin havde som projekt at forny fingerplanen, der regulerer udviklingen i hovedstadsområdet. Arkitektforeningen arrangerede som optakt og input til dette arbejde en arkitektkonkurrence, der blev afgjort i begyndelsen af 2025 med Tegnestuen Vandkunsten som vinder og en række forslag, der – ud over at pege på konkrete løsninger – bugnede af argumenter for, hvor en regional eller tværkommunal planlægning er relevant i vores samtid. Spørgsmål om ulighed i attraktivitet, rumlig ulighed og et skævvredet boligmarked er én gruppe af udfordringer. En anden knytter sig til klimaforandringer og biodiversitetskrise. Endelig er mobilitet, trængsel og støj et centralt spørgsmål.

Nye ambitioner

I begyndelsen af 2026 var netop det sidste aspekt, spørgsmålet om trængsel og mobilitet, anledningen til, at den nyvalgte borgmester i Aarhus, Anders Winnerskjold, annoncerede, at en østjysk fingerplan var et politisk mål for hans kommende periode, og at han ville kontakte de omkringliggende kommuner for at undersøge denne mulighed. Hermed starter – måske – et nyt kapitel i arbejdet for en plan for en østjysk millionby. Selvom fokus i udgangspunktet er rettet mod mobilitets-

løsninger og trængsel, vil de overvejelser om de spørgsmål, som også fingerplanarbejdet i hovedstadsområdet omhandler, nødvendigvis følge med arbejdet.

Infrastruktur som byplanlægning

Infrastrukturplanlægning er også byplanlægning. Gennem historien har byerne i Østjylland (og alle andre steder) udviklet sig omkring forbindelser og knudepunkter. Med udviklingen i transport- og kommunikationsteknologierne er resultatet de forbundne og samvirkende netværksbyer, vi finder i dag. Både virksomheder og borgere ønsker at lokalisere sig i forhold til forbindelsesmuligheder og bruger transporttider som lokaliseringsfaktor.

Landskab som afgørende udviklingsfaktor

En anden helt central lokaliseringsfaktor for borgerne (og dermed også arbejdsstyrken og skatteyderne) er landskabs- og naturkvaliteter. En regional planlægning i Østjylland uden fokus på landskab, miljø og biodiversitet risikerer at udhule de herlighedsværdier, der er en central del af områdets identitet og attraktivitet. Integreret landskabsplanlægning kan samtidig styre infrastruktur væk fra sårbare naturområder og dermed forebygge konflikter og dyre afværgeforanstaltninger, ligesom den kan sikre økosystemtjenester som klimatilpasning, vandrensning og rekreation. Ved at etablere sammenhængende grønne korridorer langs trafikstrøg kan man både styrke biodiversiteten og skabe nye rekreative forbindelser for borgere og pendlere.

Klima, risici og landskabelig styring

En østjysk fingerplan kan desuden bruge landskabet aktivt til at styre byudviklingen væk fra oversvømmelses- og erosionstru-

ede områder og dermed reducere klimarisici, samtidig med at fragmentering af levesteder undgås, og arternes mulighed for at sprede sig i takt med klimaændringer forbedres. En tydelig prioritering af natur og miljø i den regionale planlægning kan understøtte grøn turisme og lokal erhvervsudvikling, mens klogt placerede transportkorridorer, der udnytter landskabet som afskærmning, kan reducere støj- og forureningspåvirkningen af både mennesker og natur.

Endelig rummer en regional plan, der kobler infrastruktur med blå-grønne strukturer, et stort potentiale for at forbedre dagliglivets kvaliteter gennem bedre adgang til natur og rekreative ruter og skabe en oplagt ramme til at definere fælles regionale mål for natur, miljø og biodiversitet på tværs af kommunegrænser. Det handler i sidste ende også om folkesundhed.

Der er således meget mere på færde end trængselsproblemer, når idéen om en fingerplan for Østjylland lanceres.

Deltag i debatten

Arkitektskolen Aarhus afholder tre åbne debatarrangementer om en østjysk fingerplan som en del af MorgenPerspektiv-efteruddannelsesstilbuddet. Det sidste finder sted den 21. august 2026 med deltagelse af politikere. Læs mere her:

3D-visualisering af en fremtidig Gudenå med øget forgrening og mere plads til vandets naturlige dynamikker. VISUALISERING: SLA

Forenet af Gudenåen

– én geografi, otte kommuner

Erfaringer fra Gudenåplanen om at skabe fælles retning i tværkommunal planlægning

Af Lise Kloster Bro, landskabsarkitekt og byplanlægger, projektchef, SLA, og Kristine C.V. Holten-Andersen, landskabsarkitekt og naturbaseret designer, ph.d.

Hvordan planlægger man for ét sammenhængende vand-system på tværs af otte kommuner? Det spørgsmål var centralt, da vi i SLA for Gudenåsekretariatet påbegyndte arbejdet med Gudenåplanen. Her samarbejder otte kommuner i regi af Gudenåkomitéen om at udvikle et fælles strategisk grundlag for natur, vand, klima og friluftsliv i hele Gudenådalen og ved Randers Fjord.

Gudenåkomitéens arbejde bygger videre på et mangeårigt samarbejde mellem kommunerne langs Gudenåen, men er stadig i en indledende fase. Den afgående komité (2022-2025) har overdraget et strategisk afsæt til en ny komité, der tiltrådte i marts 2026. Erfaringerne fra opstarten peger på én ting: Skal planlægning på tværs lykkes, kræver det en fælles forståelse af landskabet som ét sammenhængende system, og det kræver en måde at omsætte den forståelse til fælles prioriteringer.

Tre workshops – én sammenhængende proces

Som en del af opstarten havde vi sammen med Gudenåsekretariatet tilrettelagt et

forløb med tre workshops på tværs af samarbejdsorganisationen:

- **Workshop med Gudenåkomitéen og deres embedsmænd** for at skabe et fælles politisk afsæt og retning
- **Workshop med Gudenåkomitéens ekspertfølgegruppe** for at kvalificere og legitimere den politiske retning
- **Temadag for Gudenåplanens arbejdsgruppe** for at arbejde med, hvordan retningen kan omsættes i praksis.

Forløbet var faciliteret af SLA i tæt samarbejde med sekretariatet.

De tre workshops havde forskellige formål, men hang sammen med en bevidst progression: fra retning til kvalificering til konkretisering.

Første skridt: at flytte perspektivet

I den første fase, som samlede den afgående Gudenåkomité og deres embedsmænd, var fokus at formulere et fælles

politisk ståsted. Der blev arbejdet med vision, strategiske indsatsområder, mål og delmål – men også med principper og visualiseringer som måder at gøre retningen fælles og forståelig på.

Gennem arbejdet med aktørfortællinger blev deltagerne bedt om at indtage perspektivet fra andre aktører – herunder dyre- og plantearter eller selve Gudenåen. Det ændrede dialogen markant. Deltagere trådte ud af deres vante roller og fortalte om Gudenåen set fra en vandaks' synspunkt og en odders perspektiv. De indlevende og tværartslige fortællinger fra fremtiden samlede deltagerne om det fælles formål frem for at spalte blikket i særinteresser. Her opstod en fælles referenceramme og forestillingsevne, som gjorde det muligt at arbejde endnu stærkere videre på tværs.

Andet skridt: at kvalificere retningen

I vores workshop med ekspertfølgegruppen blev den politiske retning udfordret og skærpet. Her blev mål, delmål og principper kvalificeret, så de både var fagligt robuste og kunne fungere på tværs af interesser og perspektiver.

Natur

- Bevare eksisterende økosystemer og beskytte truede arter
- Etablere store sammenhængende naturområder på 5.000 ha
- Skabe flere levesteder med høj biodiversitet.

Klima

- Skabe plads til vandets bevægelse sammen med lodsejerne
- Anvende naturbaserede løsninger
- Understøtte naturens egen modstandsdygtighed.

Fire indsatsområder

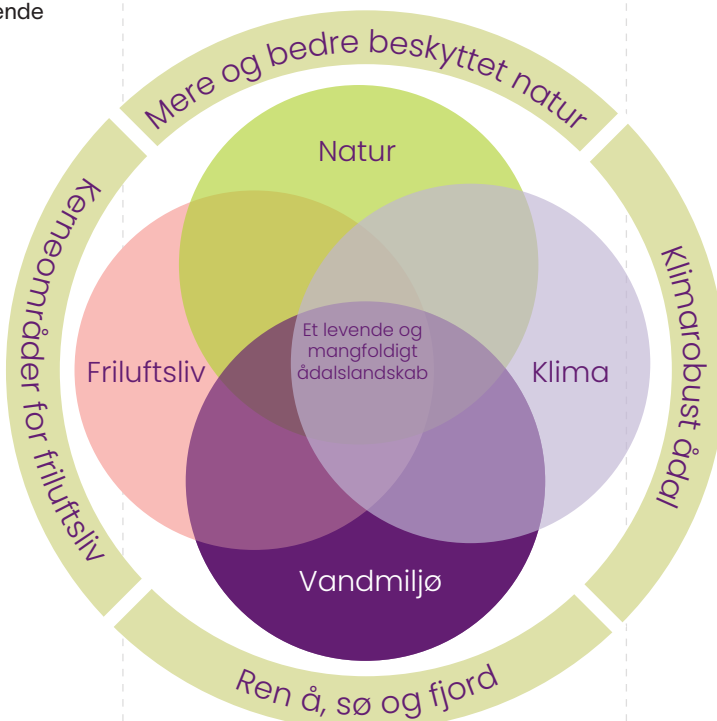
Gudenåkomitéen har besluttet, at arbejdet skal centrere sig om fire udvalgte strategiske indsatsområder, der tilsammen udgør planens fundament.

Friluft

- Udvikle en sammenhængende plan for den rekreative infrastruktur
- Skærpe og formidle ådalen og fjordens unikke landskabstræk og naturoplevelser
- Styrke Gudenåbrandet for erhvervsliv, borgere og turister.

Vand

- Nedbringe forurening af vandløb, søer og fjorden
- Forbedre vandkvaliteten og sikre høj økologisk tilstand
- Arbejde med forbedring af vandløbenes fysiske forhold.

Dette trin var centralt for at sikre, at den fælles retning ikke blot var politisk formuleret, men også fagligt forankret.

Tredje skridt: at gøre retningen anvendelig

På temadagen for arbejdsgruppen blev fokus flyttet til praksis: Hvad vil det sige at arbejde ud fra Gudenåplanens mål, delmål og principper? Her satte vi igen landskabet som det fælles udgangspunkt. Gennem kortarbejde blev hele Gudenåens forløb – fra kilde til fjord – læst og fortalt som én sammenhængende geografi. Det gjorde det tydeligt, at kommunerne ikke blot deler en plan, men er fælles om vandet. Særligt på de kort, vi havde givet en grafisk bearbejdning, trådte Gudenåen frem som det, der forener kommunerne og dermed forpligter dem på samarbejdet.

Når strategien møder landskabet

Et centralt greb på temadagen var arbejdet med tværsnit. Her blev

fremtidsforestillinger, målsætninger, aktører og virkemidler koblet til konkrete landskabsprofiler. Øvelsen gjorde det tydeligt, hvor ambitionerne "lander" i terrænet, og hvor prioriteringer bliver nødvendige. Samtidig var det også den del af arbejdet, der udfordrede deltagerne mest. Tværsnittene krævede en anden måde at tænke på, og tiden var for knap til for alvor at arbejde sig ind i dem.

Netop derfor peger erfaringen også fremad: Der ligger et stort potentiale i at arbejde videre med tværsnit som redskab til at koble strategi og geografi.

Kortlægning som næste potentielle skridt

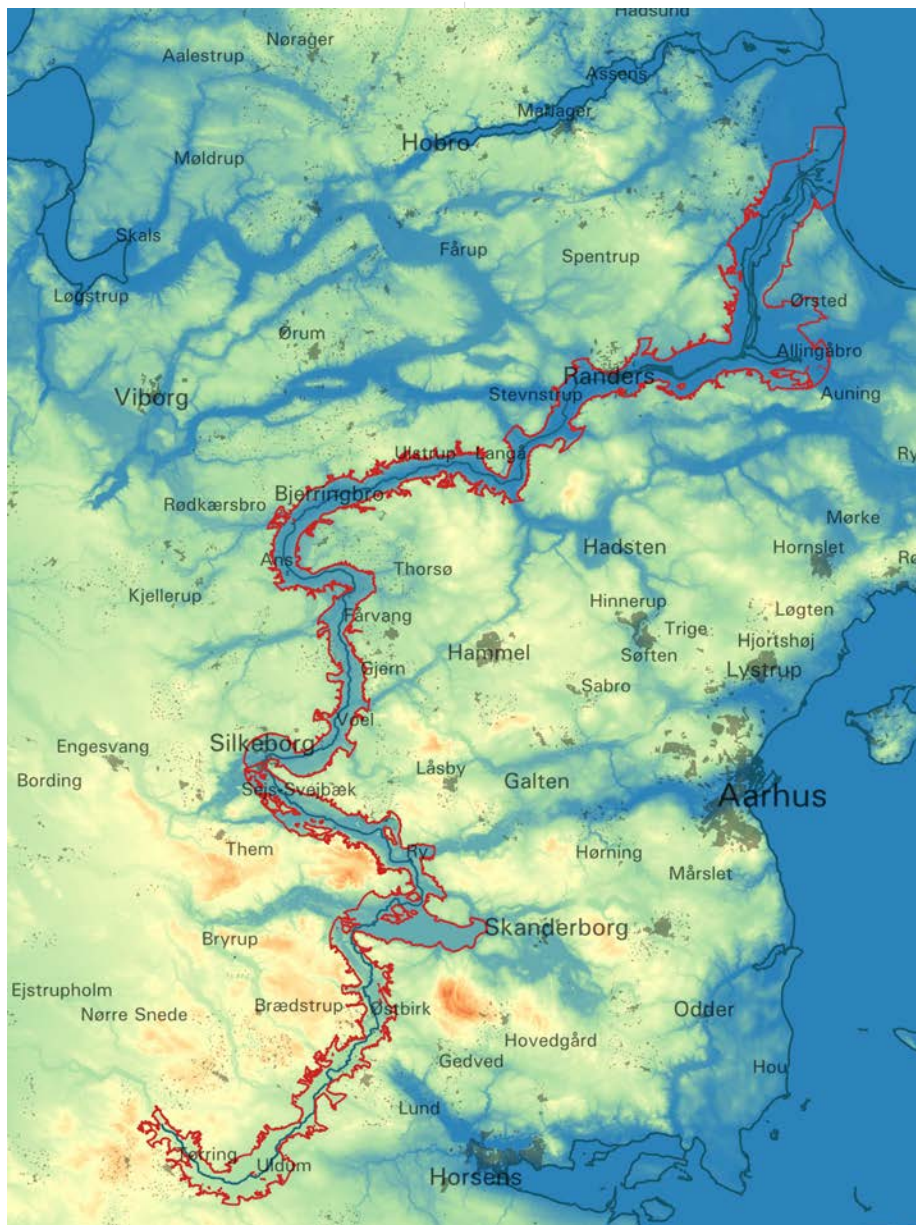
Kortarbejdet var i denne fase relativt indledende, men pegede tydeligt på et næste skridt. Særligt arbejdet med potentialekortlægning rummer et stort potentiale, hvilket blev fremhævet på workshopen.

Ved at tage afsæt i vandets bevægelser og landskabets strukturer kan kortene bruges til at skabe et fælles overblik over, hvor indsatser giver størst effekt, og hvor der er synergier mellem natur, klima og arealanvendelse. Som fælles redskab kan potentialekortlægning være med til at styrke prioriteringer på tværs af kommuner og forvaltninger.

Fremtidsvisualiseringer som blikfang og dialogskaber

Visualiseringer indgik som et supplement til arbejdet med at skabe fælles billeder af fremtiden. De blev udviklet som generiske landskabstyper med genkendelige træk fra Gudenåens forløb – netop for at undgå at låse dem til konkrete steder.

Det skabte debat. Både politikere og fagfolk reagerede på detaljer og prioriteringer i billederne, og diskussionerne synliggjorde forskelle i perspektiver.

Gudenåplanen opererer inden for en hovedgeografi, der er afgrænset af ådalens topografi, eller med andre ord landskabets udformning på tværs af Favrskov, Hedensted, Horsens, Norddjurs, Randers, Silkeborg, Skanderborg og Viborg Kommuner.

En vigtig læring var, at visualiseringer ikke er facit. De fungerer bedst som procesværktøjer og er formidable redskaber til at åbne for dialog og gøre det muligt at arbejde iterativt med fremtidsbilleder.

Fra fælles forståelse til fælles prioritering

På tværs af de tre workshops tegner der sig en arbejdsform, hvor fælles forståelse, fælles sprog og fælles prioritering bygges op i trin. Det er i denne bevægelse, tværkommunal planlægning bliver operationel. Et gennemgående princip har været at tage afsæt i landskabets stedsspecifikke strukturer og processer – og dermed lade planlægningen følge landskabets præmisser.

En proces, der stadig er i gang

Gudenåkomiteen har gennem flere år opbygget et stærkt samarbejde og sat et vigtigt skifte i gang med fokus på at give plads til vandet.

Samtidig er arbejdet med Gudenåplanen stadig i udvikling. Med en ny komité og en plan, der stadig udvikler sig, er det fortsat et spørgsmål om organisering, ressourcer og implementering.

Fra fælles forståelse til fælles handling

Tværkommunalt samarbejde handler ikke kun om at koordinere indsatser. Det handler om at opbygge en fælles forståelse og fælles fortællinger og derfra skabe grundlag for handling. Det er i den proces, at en fælles retning for en bæredygtig fremtid kan opstå.

Hvad kan andre kommuner tage med?

Erfaringerne fra forløbet peger på tre centrale greb:

1. Arbejd i trin

Start med at sætte retning, kvalificér den – og arbejd derefter med, hvordan den omsættes.

2. Tag afsæt i landskabet

Arbejd med én forbundet geografi frem for administrative grænser.

3. Brug fælles arbejdsredskaber

Samarbejde om kort, tværsnit og visualiseringer kan skabe fælles forståelse og grundlag for prioritering.

Byplanmødet
2026

Open Call

Skal dit projekt med?

Læs mere på
byplanlab.dk

Deadline: 1. august

Vi søger undersøgende og nysgerrige afgang- og studieprojekter, der præsenteres i forbindelse med Byplanmødet 2026 under temaet **Krydsfelter – når planer og planlægning krydser grænser.**

Byplan Nyt kommer
kun tre gange om året ...

... men du kan følge
med online hele tiden

Få adgang til nyheder, spændende projekter og faglig inspiration inden for planlægning af by og land. Hos Dansk Byplanlaboratorium får du **viden, konkrete værktøjer** og **et fagligt netværk** med kollegaer, der arbejder med planlægning på alle niveauer.

Få nyheds-
brevet direkte
i din indbakke

Følg os på
LinkedIn her

Dansk Byplanlaboratorium

Byplanmødet
2026

ANNONCE

Krydsfelter

Når planer og
planlægning
krydser grænser

Vi ses d. 1.-2. okt. i Rødovre!
Tilmelding åbner d. 19. maj.

Dansk Byplanlaboratorium

byplanlab.dk

"Hvordan planlægger vi i en virkelighed, hvor grænserne er blevet mere flydende? Hvad kan vi tage med fra en plan, der byggede på klare grænser? Hvordan navigerer vi i de mange krydsfelter, hvor interesser, hensyn, metoder og fagligheder mødes – og nogle gange støder sammen?"

Rødovre Kommune sætter rammen for Byplanmødet 2026. En storbyforstad, som fortæller historien om den planlagte og fuldt udbyggede by. Byens plan fra 1945 blev formet af efterkrigstidens ideal om en selvstændig forstad med egne centre, institutioner og klare grænser mod omgivelserne. Planen byggede på en tydelig struktur og funktionel opdeling. Men verden ser anderledes ud i dag.

Grænser former vores landskaber, hverdagsliv og beslutninger. Der er kommunegrænser. Administrative grænser. Grænser for vækst og for, hvad vores planet kan holde til. Grænser mellem sektorer og faglige enheder. Men det er ikke de grænser, virkeligheden følger.

Infrastruktur, klima, vand og natur bevæger sig på tværs af kortets streger. Fællesskaber, sundhed, beredskab og uddannelse udvikles i samspil – ikke inden for faste rammer. Mange af de udfordringer, vi står over for, går på tværs af administrative, politiske og geografiske skel. Det udfordrer den klassiske planlægning.

Hvordan planlægger vi i en virkelighed, hvor grænserne er blevet mere flydende? Hvad kan vi tage med fra en plan, der byggede på klare grænser? Hvordan navigerer vi i de mange krydsfelter, hvor interesser, hensyn, metoder og fagligheder mødes – og nogle gange støder sammen?

Planlægning handler i dag ikke kun om at fastlægge retning. Den handler også om at skabe samspil, bygge bro og arbejde i spændingsfelter, der hele tiden forandrer sig.

**+700 planlæggere,
politikere og rådgivere**

**+17 praksisnære
udflugter**

**+12 faglige sessioner
om bl.a. planlægning
af fremtidens boliger,
beredskab, livet på landet
og planetens grænser**

**+ nationale og
internationale keynotes**

På Byplanmødet 2026 undersøger vi sammen:

- Hvad er planens rolle i dag? Hvordan giver vi planlægning en tydelig position, så den kan sikre langsigtede prioriteringer og bevidste til- og fravalg? Og hvordan arbejder vi strategisk, målrettet og praktisk dér, hvor hensyn og interesser støder sammen?
- Hvor går grænserne for, hvad vi kan styre? Og hvordan kan planlægning i dag handle lige så meget om at afgive kontrol som om at regulere?
- Hvem har mandatet i grænsefladerne? Hvordan inddrager vi borgere og lokale fællesskaber meningsfuldt, når planlægningen bevæger sig væk fra det nære og ind i regionale, tværgående og ofte uformelle samarbejder?

Byplanmødet 2026

Rødovrehallen

Rødovre Parkvej 425,
2610 Rødovre

På årets udflugter krydser vi kommune-grænsen og tager dig med ud i 10 nabokommuner.

Tilmelding

Du får som tilskudsgiver særpris på Byplanmødet.

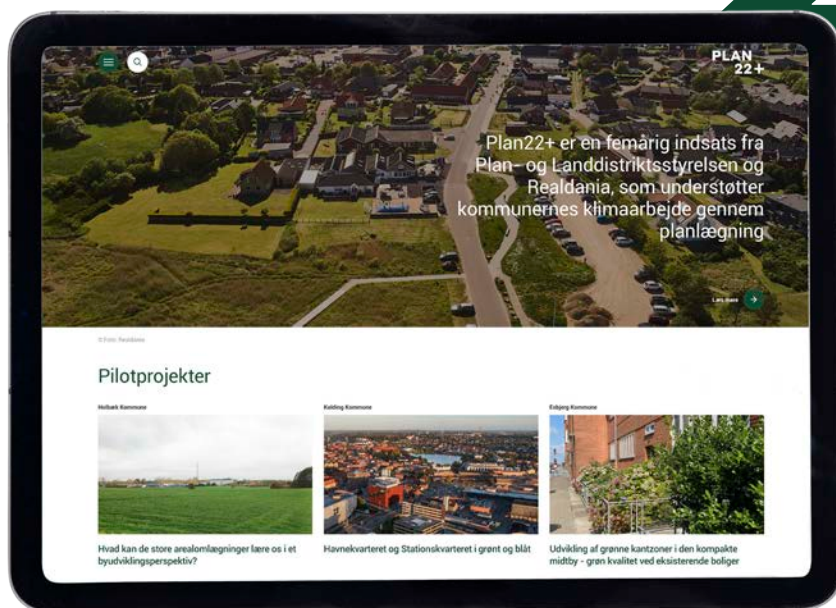
Læs mere og tilmeld dig på byplanlab.dk

Få din billet til
early bird-pris
frem til 11. juni!

Dansk Byplanlaboratorium

byplanlab.dk

PLAN 22+

Besøg [Plan22.dk](https://plan22.dk) og få inspiration til, hvordan fysisk planlægning kan bidrage til den grønne omstilling.

På hjemmesiden finder du blandt andet viden, værktøjer og eksempler fra kommunernes arbejde med klimahensyn i den fysiske planlægning.

Dyk ned i pilotprojekter, der viser nye løsninger i praksis, udforsk læringer fra faglige netværk, og læs publikationer udarbejdet af rådgivere og forskere om aktuelle planfaglige temaer. Du kan også se tidligere og kommende webinarer om en lang række tematikker i planlægningen – alt sammen med et fokus på CO₂ reduktioner.

Plan22+ støtter og udarbejder projekter, der styrker arbejdet med at integrere klimahensyn i den fysiske planlægning.

**PLAN
22+**

Drømmen om den blandede by kræver et stærkt bystrategisk samarbejde

Af Kristian Olesen, lektor i strategisk
byplanlægning, Matthew Howells,
adjunkt i bolig- og byplanlægning,
og Claus Bech-Danielsen, professor
i arkitektur og fysisk planlægning,
Aalborg Universitet

Udviklingen af den blandede by kræver et stærkt bystrategisk samarbejde mellem boligorganisationer, kommuner og private developere. Erfaringerne og de samarbejdsrelationer, der er opbygget i forbindelse med omdannelserne af de mest udsatte almene boligområder, kan videreføres til andre dele af byen.

Visionen om at skabe den blandede by er i disse år et centralt mål for byudviklingen. Specielt er der med parallelsamfundsloven og det politiske ønske om at komme parallelsamfund til livs opstået et øget fokus på segregering og den territorielle stigmatisering, som følger de mest udsatte almene boligområder i landet.

Med udgangspunkt i visionen om at skabe den blandede by og med parallelsamfundslovens krav om, at andelen af almene familieboliger skal reduceres til 40 % inden 2030 i de mest udsatte almene boligområder, har de almene boligorganisationer igangsat større transformationsprocesser i de såkaldte "omdannelsesom-

råder". Boligorganisationerne tænker i høj grad udviklingen af deres boligområder ind i en større sammenhæng og begynder dermed at agere som en ny bystrategisk aktør i byudviklingen.

Denne udvikling har vi sat fokus på i forskningsprojektet Fremtidens Boligorganisation: Hvordan kan boligorganisationer skabe bæredygtige byområder?, der er støttet af Realdania og Landsbyggefonden. De seneste fire et halvt år har vi undersøgt, hvordan boligorganisationer, kommuner og private developere samarbejder om at skabe bystrategiske transformationer i fire cases: Kildeparken ved Himmerland Boligforening, Tingbjerg ved SAB v. KAB og fsb, Ringparken ved

Samarbejdet mellem Aalborg Kommune og Himmerland Boligforening om transformationen af tunnelen og stiforløbet ved Astrupstien har spillet en nøglerolle i udviklingen af Kildeparken og Tornhøj-området.

FOTO: CLAUS BJØRN LARSEN / REALDANIA

Boligorganisationerne tænker i høj grad udviklingen af deres boligområder ind i en større sammenhæng og begynder dermed at agere som en ny bystrategisk aktør i byudviklingen.

FOB og Stengårdsvej ved Ungdomsbo.¹ I projektet har vi bl.a. skitseret modeller for, hvordan boligorganisationer, kommuner og private developere kan organisere deres samarbejde, og vi har udarbejdet anbefalinger til hver af de tre aktørgrupper med gode råd til, hvordan det bystrategiske samarbejde kan styrkes.² I det følgende vil vi præsentere nogle af vores anbefalinger.

Sammen om den blandede by

For det første er det afgørende, at boligorganisationen, kommunen og de private developere deler visionen om, hvordan et boligområde skal udvikle sig. Forudsætningen for et godt samarbejde er, at der er formuleret nogle overordnede strategiske tanker om, hvilken byudvikling der er ønskværdig, og at dette er en retning, som alle parter kan se sig selv i.

Det er også vigtigt, at boligorganisationen og kommunen tænker udviklingen af boligområdet ind i en større geografisk kontekst og byens overordnede udvikling. Her skal kommunen have et blik for, hvordan boligorganisationen kan bidrage til og understøtte kommunens overordnede udviklingsmål. I denne forbindelse bør kommunen tage stilling til, hvordan boligorganisationen i samarbejde med private developere kan understøtte ønsket om at udvikle den blandede by. Her skal de private developere indstille sig på, at tæt samarbejde med boligorganisationer bliver en del af deres nye virkelighed og en forudsætning for, at der kan skabes bæredygtige byudviklingsprojekter.

En vigtig konklusion fra forskningsprojektet er, at opbygningen af personlige og faglige relationer mellem medarbejdere fra boligorganisation, kommune og private developere er afgørende for et stærkt

bystrategisk samarbejde. Alle tre aktørgrupper bør derfor investere i at skabe relationer til potentielle samarbejdspartnere og byde sig til i de fora, hvor byens udvikling diskuteres.

Kommunerne spiller en vigtig rolle

Kommunerne kan spille en nøglerolle som boligorganisationernes primære samarbejdspartner og på forskellig vis understøtte de bystrategiske transformationsprocesser. Det kræver, at kommunerne anerkender boligorganisationerne som en vigtig samarbejdspartner og vedkender sig deres ansvar i udviklingen af almene boligområder.

Diskussionen om, hvordan vi sammen skaber den blandede by, knytter sig direkte til kommunens strategi for byens overordnede udvikling (planstrategien) og kommunens boligpolitik. Flere og flere kommuner har efterhånden indset behovet for at formulere en boligpolitik, der udstikker overordnede rammer for, hvordan kommunens fremtidige boligudvikling skal ske. Det springende punkt i disse boligpolitikker er, set i relation til diskussionen om den blandede by, i hvor høj grad boligorganisationerne og almene boliger indtænkes i fremtidens boligudvikling. Her er det især to faktorer, som gør sig gældende i forhold til, hvorvidt det vil lykkes at få skabt en mere blandet by.

Kommunen kan gennem sin planstrategi og kommuneplan styre, hvilke arealer der bringes i spil til byudvikling hvornår. Det kan ofte være vanskeligt at tiltrække private developere til udsatte boligområder, idet disse områder ofte er i direkte konkurrence med andre udviklingsområder om developernes interesse. Ved at være tilbageholdende med at bringe nye byudviklingsarealer, f.eks. omdannelse af tidligere

I Esbjerg er det kommunalt drevne sekretariat for Det Internationale Kvarter flyttet ud i det almene boligområde for at styrke samarbejdet med boligorganisationen og områdets beboere.

FOTO: KRISTIAN OLESEN.

industri Grunde, i spil og ved at fremhæve ønsket om at skabe den blandede by, kan kommunerne øge sandsynligheden for, at private developere får øjnene op for perspektiverne i at investere i almene boligområder. På samme måde bør kommunerne i deres egen arealudvikling gentænke, hvor offentlige servicefunktioner som skoler, børnehaver, svømmehaller etc. placeres i kommunen, så kommunale investeringer i højere grad kan bruges som strategiske investeringer til at igangsætte en udvikling i udsatte boligområder.

Kommunen bør også overveje, hvordan boligorganisationer i samarbejde med private developere kan bidrage til udviklingen af nye byudviklingsområder i kommunen. Ønsket om at udvikle den blandede by bør ikke kun handle om, hvordan almene boligområder kan udvikles ved at tilføje private og kommunale investeringer. Det er vigtigt, at der blandes "begge veje", og at almene boliger også indtænkes som en byudviklings-

kvalitet i udviklingen af nye byområder. Kommunen kan spille en vigtig rolle ved at insistere på (eller stille krav om) blandede ejerformer og boligtyper i nye byudviklingsområder og ved at agere "bindeled" eller "matchmaker" mellem boligorganisationer og private developere.

Behovet for en boligpolitik

Hvis målsætningerne om at skabe mere blandede byer skal indfries, er det vigtigt, at der findes løsninger, som passer til den lokale kontekst og de udviklingsbetingelser, som gør sig gældende her. Forudsætningen for, at disse løsninger kan findes, er en styrket dialog om kommunens udviklingsmuligheder og boligpolitik og et styrket samarbejde mellem kommune, boligorganisationer og private developere.

Det er vores indtryk, at samarbejdet om at udvikle udsatte boligområder og den løbende diskussion om vilkårene for dette netop har givet anledning til diskussioner om kommunernes boligpolitik, og hvordan

dialogen og samarbejdet om at skabe den blandede by kan styrkes lokalt. På samme måde som det er vigtigt, at der er en fælles vision for, hvordan et boligområde skal udvikles er det vigtigt, at der er enighed og fælles opbakning til, hvordan den blandede by skabes på det overordnede kommunale niveau.

Vi opfordrer derfor til, at dette er en diskussion, som tages ude i kommunerne, og at der etableres de nødvendige fora for, at denne diskussion bliver en løbende dialog mellem kommune, boligorganisationer og private developere. Kommunernes arbejde med de nye planstrategier kunne være et oplagt sted at starte.

Noter

- 1 Se Olesen, K. (2025) Pixi-rapport. Danske boligorganisationer som strategiske byudviklere: Boligorganisationernes bystrategiske arbejde og samarbejdsrelationer i udviklingen af Kildeparken, Tingbjerg, Ringparken og Stengårdsvej. Rapporten kan hentes på vbn.aau.dk
- 2 Se Olesen, K. (2025) Modeller og anbefalinger for styrket bystrategisk arbejde. Rapporten kan hentes på vbn.aau.dk

Når grænser krydses, vokser løsningerne

– EU-programmer som motor for tværgående samarbejde og lokal udvikling

Grænseoverskridende samarbejde i EU skaber nye løsninger og styrker lokale kompetencer. Gennem fælles projekter omsættes viden på tværs af Europa til konkret udvikling, der både rykker lokalt og samlet.

Af Øystein Leonardsen,
programleder for grøn omstilling,
Bygningsfornyelse,
Københavns Kommune

Klodens planetære udfordringer kender som bekendt ingen grænser. Det er derfor mere vigtigt end nogensinde, at vi styrker vores relationer på tværs af både lande og faggrænser. For det er også her, vi finder fremtidens gode løsninger. I stedet for, at vi hver især forsøger at opfinde den dybe tallerken, kan vi ofte få den afgørende inspiration fra andre, som står med den samme udfordring. Den erkendelse er EU også for længst kommet til, og derfor tilbyder EU en lang række programmer, som støtter faglig udvikling, politisk samarbejde og helt konkrete løsninger. Men lad os tage det i den rette rækkefølge: Hvorfor? Hvordan? Hvad?

Det skal handle om noget

Ønsket om tværfagligt og grænseoverskridende samarbejde er ofte svært at realisere, fordi det er de færreste mennesker og arbejdspladser, som kan se det som et selvstændigt formål.

Det skal handle om noget: Der skal være et projekt, et fælles projekt.

Ved at indgå i et forpligtende samarbejde, altså deltage i et EU-finansieret projekt, får man præcis den nødvendige legitimitet til at indgå i netværk. Samtidig er et fælles projekt den motor, som kan fastholde og drive samarbejdet. På politisk niveau gav f.eks. et Interreg-projekt, jeg selv var involveret i, borgmestre fra Oslo over Gøteborg, Malmø og København til Berlin mulighed for i fællesskab at drøfte regional udvikling på tværs. Et sådant samarbejde var næppe opstået, bare fordi det kunne være godt at snakke sammen. Den tredje og sidste grund er, at netværk og projektarbejde også er kompetenceopbyggende.

Vi bliver simpelthen klogere på vores fag, når vores faglighed kommer i konkret og aktivt spil med andre. Personligt har jeg trukket mange internationale erfaringer

Forskere og praktikere fra hele Europa samlet på Sundholm for at blive inspireret til lokale klimahandlinger.

FOTO: ØYSTEIN LEONARDBSEN

”

Vi bliver simpelthen klogere på vores fag, når vores faglighed kommer i konkret og aktivt spil med andre.

om lokale partnerskaber ind i mit konkrete arbejde her i København.

Kærlighed ved første blik?

EU kan være noget af en jungle, og det kan være svært at finde det rette program, call og partnerkreds. Her kan man få virkelig god hjælp af de regionale EU-kontorer, European Urban Initiatives (EUI) kontaktpunkt i Dansk Byplanlaboratorium og i de forskellige styrelser, der fungerer som nationale kontaktpunkter. Dem skal man altså bare gøre brug af.

Man skal også være opmærksom på, at ansøgnings- og projektforsøget kan opleves administrativt krævende. Det er ofte en showstopper for mange. Men øvelse gør mester. Begynd med at være partner i f.eks. et URBACT-netværk eller EUI-program, før man kaster sig ind i LIFE- eller Horizon-projekter, der er større. Konkret begynder vi selv med en

kort beskrivelse, bare en side, af vores projektidé, som vi lægger på diverse af EU's portaler og sender til vores kontakter rundt om i EU-universet. Hvad der også ofte sker, er, at vores venner i f.eks. Greater Copenhagen EU Office rundsender henvendelser fra andre konsortier i EU, som søger en dansk partner. Vi har flere gange fået sat gang i et projekt den vej rundt. F.eks. er vi med som "testområde" i Horizon-projekter om solceller, lavtemperaturfjernvarme og lokale grønne handlefællesskaber.

Skum fløden

Det er kun viden, som bringes i spil, der er noget værd. Så hvad gør man, når projektet er forbi, og det gode samarbejde går i opløsning? I mange tilfælde vil de relationer, man har fået, og erfaringer med internationalt samarbejde give mod på mere og gøre det næste projekt lettere at kaste sig ud i. Men også lokalt kan man få det til at leve

videre. Eksempelvis har vi i København deltaget i et URBACT-projekt om lokale grønne omstillingsplaner. Et emne, som vi kun har kradset i overfladen af. For at blive klogere og skarpere på det gik vi ind i udviklingsprojektet og fik dermed mulighed for at teste nogle koncepter og handlinger. Det er vi nu i fuld gang med at kodificere, altså omdanne til et helt konkret koncept for udvikling af en lokal grøn omstillingsplan, som både borgere, lokale aktører og kommunen kan se sig selv i. Det koncept er vi nu i gang med at brede ud. En del af konceptet er et aktivitetskatalog, som dels indeholder eksempler fra København, dels fra de øvrige syv partnerbyer.

Det tværfaglige og grænseoverskridende samarbejde kan styrke den lokale kapacitet og de lokale kompetencer samt måske bidrage til, at Europa kan stå stærkere og mere samlet i en tid, der kalder på fælles løsninger.

Fra ambition til handling: Europæiske byer deler erfaringer om aktiv mobilitet på tværs af grænser

En ny rapport viser, hvordan byer i EU omsætter ambitioner om gang og cykling til praksis og lærer af hinandens erfaringer på tværs af lande. Erfaringerne peger på, at varig forandring kræver integration, langsigtet planlægning og samarbejde på tværs af sektorer.

Af EUI, red. Herman Blaauw,
oversat af A1 Kommunikation

Gang og cykling anerkendes i stigende grad som afgørende elementer inden for bæredygtig transport. De europæiske byer investerer i mere sikre gader, bedre cykelnetværk og mere fodgængervenlige byområder for at forbedre sundheden, reducere udledningerne og skabe mere levende bymiljøer. Alligevel er det stadig en udfordring at omsætte ambitionerne til praksis.

Den nye rapport fra EUI Policy Lab om aktiv og integreret mobilitet samler vigtige erfaringer og viser, hvordan europæiske byer styrker den aktive mobilitet og integrerer den i bredere mobilitetssystemer. Rapporten fremhæver, at det fortsat er en stor udfordring at videreudvikle pilotprojekter og enkeltstående infrastruktur, og lægger særlig vægt på de rammebetingelser, der er nødvendige for over tid at kunne implementere, fastholde og opskalere en aktiv mobilitet. Her kan du læse rapportens vigtigste resultater:

Aktiv mobilitet som rygrad i byens mobilitetssystemer

Rapporten tager udgangspunkt i en enkel erkendelse: *Aktiv mobilitet fungerer bedst, når den ikke behandles som et selvstændigt politikområde.*

De byer, der har gjort fremskridt, integrerer typisk gang og cykling i nogle bredere mobilitetsstrategier og kobler dem til kollektiv transport, arealplanlægning, udformning af det offentlige rum samt sociale målsætninger som tilgængelighed og inklusion.

Når man sammenligner eksempler på tværs af EU, kan det konstateres, at byerne har haft ensartede udfordringer i deres arbejde med at udbrede aktiv mobilitet, f.eks. modstand mod at omfordele vejareal og vanskeligheder med over tid at fastholde en ændret adfærd. Samtidig har mange byer udviklet måder at overvinde barriererne på. Mange har kombineret de "hårde"

tiltag som ombygning af gader og cykelinfrastruktur med mere "bløde" tiltag som oplysningskampagner, træningsprogrammer og borgerinddragelse.

Hvad får aktiv mobilitet til at fungere i praksis?

Rapporten fokuserer på, hvordan de konkrete tiltag kan udformes og gennemføres, og giver dermed værdifuld viden til byerne på forskellige stadier af deres mobilitetsomstilling.

En firetrinsmodel for implementering af aktiv mobilitet

De byer rundtomkring i Europa, der med succes har skabt grundlaget for mere gang og cykling, har været på en fælles implementeringsrejse. Selvom de lokale løsninger varierer, identificerer rapporten fire tilbagevendende faser, som kan hjælpe byerne med at komme videre fra ambition til varig forandring.

Co-funded by
the European Union

EUROPEAN
URBAN
INITIATIVE

FORBEDR FORHOLDENE FOR GANG OG CYKLING I DIN BY

Indsigter fra EUI Policy Lab om aktiv og integreret mobilitet

Afklar interne styringsstrukturer, arbejd på tværs og sikr **politisk opbakning** for at skabe gode rammer for handling.

Brug **baseline-data** og integrer **aktiv mobilitet** i jeres planlægningsrammer for at fastlægge klare **prioriteter** og opbygge **langsigtet opbakning**.

Kombinér **incitamenter og regulering**, **kommunikér klart** med jeres borgere og **justér hurtigt tiltag**, når der opstår udfordringer.

Brug **digitale værktøjer** og jeres **eksisterende lokale netværk** til at styrke nye vaner inden for aktiv mobilitet.

Læs hele rapporten her

LÆG GRUNDLAGET

Start med en klar og fælles forståelse af jeres udfordringer og prioriteter inden for aktiv mobilitet

Lær, hvordan byer i hele Europa afprøver **innovative løsninger**, der gør det **lettere, sikrere og mere attraktivt** at gå og cykle!

OMFORM GADER OG NETVÆRK MED FOKUS PÅ MENNESKER

Tiltag for gang og cykling fungerer bedst, når de gennemføres sammen med andre bæredygtige transportformer.

Omsæt jeres strategi til **etaperede projekter**, omform **centrale strækninger** og integrér **gang og cykling** med den kollektive transport.

Involver **alle jeres borgere** og brugere for at **identificere barrierer** og **videreudvikle løsninger**, der passer til deres behov.

SKAB OPBAKNING UNDER IMPLEMENTERINGEN

Infrastruktur alene er ikke nok: brug **adfærsændrende tiltag** til at påvirke transportvalg.

SØRG FOR VARIGE FORANDRINGER OG SKALÉR DEM OP

Gør jeres succesfulde pilotprojekter til **permanente dele af mobilitetssystemet**.

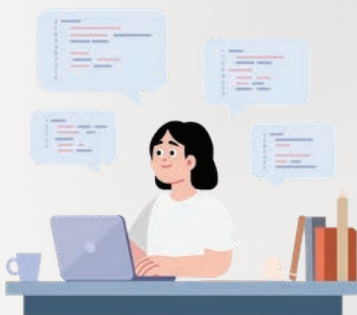
Brug **monitorering og feedback** til at synliggøre effekterne af jeres tiltag, opbygge **offentlig opbakning** og tilpasse dem efter behov.

Sikr **langsigtet finansiering, bemanding og styring** for at opskalere jeres løsninger fra enkeltstående projekter til praksis i hele byen.

Integrér erfaringer fra jeres pilotprojekter i **planlægningsrammer, regulering og standarder for gadeudformning**, så løsninger for gang og cykling kan udbredes på tværs af jeres bydele.

Aktiv mobilitet fungerer bedst, når den ikke behandles som et selvstændigt politikområde.

Centrale anbefalinger til byer og beslutningstagere

Rapporten identificerer på baggrund af disse erfaringer en række anbefalinger, der kan hjælpe europæiske byer med at accelerere udviklingen inden for aktiv mobilitet.

Til bymyndigheder og planlæggere

Byerne kan styrke den aktive mobilitet ved at:

- Afklare beføjelser og ansvarsfordeling i en tidlig fase for hermed at få en fælles forståelse af de udfordringer, der skal håndteres på tværs af forskellige forvaltninger (f.eks. fordeling af vejareal m.m.)
- Investere i gennemførelseskapacitet, herunder teknisk ekspertise og kompetencer inden for kommunikation og borgerinddragelse
- Integrere pilotprojekter i langsigtede planlægningsrammer og investeringsplaner
- Planlægge hele livscyklussen for tiltag inden for gang og cykling, herunder vedligeholdelse, monitorering og tilpasning.

Til nationale og regionale beslutningstagere

De højere myndighedsniveauer spiller også en afgørende rolle for byernes evne til at agere.

Rapporten fremhæver betydningen af følgende forhold:

- Skabelse af regulatorisk fleksibilitet, så byer kan teste og tilpasse nye mobilitetsløsninger og dermed øge skiftet i retning af mere gang og cykling.
- Sikring af langsigtede finansieringsmodeller, der understøtter både infrastruktur og gennemførelseskapacitet.
- Styrkelse af vidensdeling, som kan hjælpe byerne med at gentage succesfulde implementeringstilgange.

Samlet set kan disse tiltag hjælpe byerne med at overgå fra enkeltstående projekter til sammenhængende systemer for aktiv mobilitet, der skaber varig forandring.

Har du lyst til at læse mere?

Kan erfaringerne fra europæiske byer inspirere din egen by til at gøre gang og cykling til en naturlig del af hverdagsmobiliteten?

Den samlede publikation fra European Urban Initiative giver både et solidt vidensgrundlag og konkrete eksempler fra byer som Bruxelles, Lahti, Sofia, Viladecans og Lyon Métropole. Her finder du indblik i lokale udfordringer, afprøvede løsninger og centrale læringer, som kan omsættes til praksis.

Publikationen suppleres af et træningsmateriale, der gør det muligt at arbejde videre med resultaterne gennem øvelser og workshops, så du kan udvikle og tilpasse strategier for aktiv mobilitet i din egen kontekst.

Træningsmateriale

Træningsmaterialet er tilgængeligt her:

Hele publikationen

Læs hele publikationen, og dyk ned i casebeskrivelserne for at hente inspiration og konkrete værktøjer til dit videre arbejde:

EUROPEAN
U R B A N
INITIATIVE

Søg City-to-city exchange: Få ny viden til jeres arbejde med byudvikling

City-to-City Exchanges giver jer som kommunale medarbejdere mulighed for at lære direkte af hinanden gennem konkrete erfaringer. I stedet for rapporter og præsentationer besøger I en anden europæisk by, der har arbejdet med lignende udfordringer, og møder de fagpersoner, der har stået for løsningerne. Her får I indblik i, hvad der virker i praksis, hvilke barrierer der opstår, og hvordan de kan håndteres.

For jer som kommunale medarbejdere betyder det adgang til anvendelig viden, som kan omsættes direkte til praksis i jeres egen organisation. I får mulighed for at kvalificere jeres projekter, styrke jeres faglige kompetencer og udvikle nye tilgange til f.eks. klima, mobilitet, byrum eller arealanvendelse. Samtidig kan I dele jeres egne erfaringer og indgå i et europæisk fagligt fællesskab, hvor gensidig læring er i centrum.

Sådan fungerer det

Et forløb består typisk af korte, målrettede udvekslinger mellem to eller tre byer fra forskellige EU-lande. Programmet dækker rejse og ophold og stiller en tematisk ekspert til rådighed, som understøtter processen.

Det er let at ansøge, og der er løbende optag, så I kan komme i gang, når behovet opstår. Forløbet strækker sig over op til syv måneder og omfatter forberedelse, studiebesøg og efterfølgende opsamling.

Undervejs deltager I i aktiviteter som workshops, faglige øvelser og dialog med værtsbyen.

Hvem kan søge?

Programmet er åbent for alle byer i EU, defineret som DEGURBA 1 og 2 (urban centres samt towns and suburbs) i henhold til EU's klassifikation.

I behøver ikke at have alle svarene på forhånd. Tværtimod er både jeres succeser og udfordringer værdifulde for andre byer.

Læs mere

Via EUI's hjemmeside urban-initiative.eu kan I finde inspiration i tidligere projekter, søge efter samarbejdspartnere og få hjælp til at matche med relevante byer.

urban-initiative.eu

Har du spørgsmål?

Kontakt Mads Angelsø, projektleder, Dansk Byplanlaboratorium, og ansvarlig for det danske kontaktpunkt for European Urban Initiative. ma@byplanlab.dk
Telefon 52 10 83 22

Finansieret af
Den Europæiske Union

En region på tværs af grænser

– Femern Bælt i forandring

Den nye faste forbindelse mellem Danmark og Tyskland kan ændre hverdagsliv, mobilitet og muligheder og rejser samtidig spørgsmål om udvikling, identitet og tilhørsforhold på tværs af Femern Bælt og den dansk-tyske grænse.

Af Lilith Levana Herold, kandidat-studerende, Nordic Urban Planning Studies, Roskilde Universitet, Majken Toftager Larsen, postdoc, Roskilde Universitet, og Anna Sofie Hvid Munro, indehaver af Rural Agency

Forandringen er allerede synlig. Det massive tunnelbyggeri ved Rødbyhavn og udbygningen af infrastrukturen på begge sider af grænsen understreger projektets omfang.

Femern-forbindelsen beskrives ofte gennem imponerende dimensioner: en 18 kilometer lang sænketunnel, verdens længste af sin slags, som reducerer rejse-tiden mellem København og Hamborg til under tre timer. Et megaprojekt, der lover øget mobilitet og tættere forbindelser mellem Danmark og Tyskland.

Mere usikkert er det imidlertid, hvordan forbindelsen vil forme de byer og landdistrikter, der ligger tættest på det nye infrastrukturknudepunkt. Selvom de geografiske afstande forkortes, er økonomiske strukturer, planlægningssystemer og lokale perspektiver fortsat forskellige på hver side af grænsen.

En region formet af overlappende visioner

På Lolland, Falster og Sydsjælland samt i Ostholstein giver forbindelsen næring til både nye forventninger, friktioner og håb for fremtiden. I dette mellemrum mellem systemer er en ny region ved at tage form, præget af det liv, der allerede leves her, lokale initiativer, og hvordan planlægning udfolder sig i praksis. Disse forskellige perspektiver er udgangspunktet for vores arbejde i Interreg-projektet BELT. Over tre år har netværksture, feltbesøg og møder med planlæggere, projektmagere og borgere på begge sider af grænsen

Læs bogen

BELT Plan og Netværksinitiativ 2023-2026 gennemføres i samarbejde mellem Roskilde Universitet, Technische Hochschule Lübeck og Rural Agency. Projektet er støttet af Interreg Deutschland-Danmark.

Læs *Visioner fra Femern Bælt-regionen* her.

gennem forskellige lokale rationaler, men også gennem forskellige forståelser af sted og tilhørsforhold.

Planlægning stopper ved grænserne – virkeligheden gør ikke

På tværs af grænsen formes disse forskellige af forskellige planlægningssystemer og økonomiske forudsætninger. Hvor forbindelsen i Danmark ofte ses som en udviklingsmulighed, handler det i dele af Nordtyskland i højere grad om at beskytte eksisterende kvaliteter, selvom variationer findes på begge sider.

Det er netop i dette spændingsfelt, at en ny region er ved at tage form. I takt med at tunnelen nærmer sig færdiggørelse, bliver spørgsmålet ikke kun, hvor hurtigt man kan rejse mellem Hamborg og København, men hvordan man forstår den region, der vokser frem nedefra. Planlægningssystemer stopper ved grænserne – det gør de virkeligheder, de former, ikke.

Bogen er en invitation til at se på tværs af grænser, lytte til de mange stemmer og erkende, at meningsfuld udvikling begynder med en forståelse af de mennesker, der lever med forandringerne.

Mellem Femern-feber og lokale bekymringer

I Stubbekøbing peger omdannelsen af de tidligere kornsiloer på havnen i projektet 48halvtreds på, hvordan lokale initiativer udvikler sig i skyggen af Femern-forbindelsen. Her tager udviklingen afsæt i eksisterende kulturmiljøer, frivillighed og lokale ressourcer, samtidig med at der åbnes for mere eksperimenterende tilgange til udvikling. Projektet illustrerer, hvordan tunnelen på Lolland og Falster vækker håb om ny udvikling og allerede har udløst en bølge af initiativer, som lokale kalder "Femern-feber".

givet indblik i de udviklingsinitiativer, mennesker og steder, der kendetegner regionen, allerede inden forbindelsen står færdig. Disse stemmer og perspektiver er samlet i den dansk-tyske publikation *Visioner fra Femern Bæltregionen/Visionen aus der Fehmarnbelt-Region*.

Bogen viser, at regionen ikke formes af én samlet plan, men af overlappende visioner om turisme, bosætning, kultur og lokale fællesskaber samt i nogle tilfælde af protester og forhandlinger af, hvordan landskaber og byer skal udvikles.

For at forstå, hvordan disse forskellige udspiller sig i praksis, zoomer vi her ind på to eksempler fra begge sider af grænsen.

I Bad Schwartau tegner der sig et andet billede. Som en velstående by med gode servicefunktioner fremstår forbindelsen i et lokalt perspektiv ofte som en forstyrrelse. Anlægsarbejdet påvirker eksisterende byområder og skaber bekymringer om støj, trafik og ændrede hverdagsruter. Tilsammen peger eksemplerne på, at regionen udvikler sig

Tysk planlægning på flere niveauer

I Tyskland er fysisk planlægning organiseret gennem et flerstrengt system: På forbundsniveau (Bund) fastlægges den føderale rumlige planlægning; på delstatsniveau (Land) udføres den statslige planlægning, som danner ramme for den regionale planlægning; og kommunerne, der både omfatter administrative enheder omkring mindre lokal-samfund (Gemeinde) og større byer (Städte), er ansvarlige for by- og udviklingsplanlægning. I praksis har hvert lavere planni-

veau ret til at deltage i udarbejdelsen af overordnede planer – f.eks. kan kommunal planlægning påvirke regionale planer. Samtidig skal det overholde kravene fra de overordnede planniveauer.

På de højere niveauer fastlægges delstaternes planlægning og den regionale planlægning derfor udviklingsprioriteter og rumlige rammer – herunder for store infrastrukturprojekter som Femern Bælt-forbindelsen.

Byens stemmer

– når byudvikling bliver til i dialog

Vil du tage skridtet fra høringer og borgermøder til reel inddragelse og samskabelse med borgerne? Vil du skabe planlægnings- og byudviklingsprocesser med plads til flere stemmer? Og vil du blive bedre til at lytte til og involvere borgere og omsætte deres perspektiver til løsninger, der er forankret i virkelighedens behov? Så er dette kursus for dig.

Byens Stemmer er et to-dages kursus for kommunale planlæggere og rådgivere, der ønsker at styrke deres kompetencer inden for dialog, borgerinddragelse og samskabelse i byens udvikling. Kurset sætter fokus på, hvordan borgerinvolvering og samskabelse ikke blot er en forudsætning for et levende demokrati, men også en strategisk ressource i byudviklingen.

Kurset arrangeres i samarbejde med områdefornyelserne i Københavns Kommune og tager udgangspunkt i konkrete erfaringer, metoder og cases fra deres mangeårige arbejde med borgerinvolvering i komplekse byudviklings- og byfornyelsesprojekter.

Kursussted: Dansk Byplanlaboratorium, København

Tilmeld dig på byplanlab.dk

24.-25.06.2026

Efter kurset kan du:

- Forstå demokratiets betydning i byudvikling – og omsætte det til praksis.
- Arbejde strategisk med samskabelse som en integreret del af planlægningen.
- Designe involveringsprocesser, der passer til projektets fase, formål og ressourcer, også når tiden og budgettet er knappe.
- Analysere og udvide aktørlandskabet for at inddrage stemmer, der ofte overses.
- Håndtere konflikter og modstridende interesser konstruktivt.
- Argumentere for værdien af borgerinddragelse over for chefer og politikere.
- Skabe sammenhæng mellem det nære, lokale engagement og de overordnede strategiske mål.

Dansk Byplanlaboratorium

17.06.2026

Stedsanalyse

Stedsanalyse er et centralt redskab i planlægning, som kan bruges til at skabe et fælles fagligt grundlag og styrke beslutninger tidligt i projektet.

På dette endagskursus får du en praktisk introduktion til stedsanalyse og en letanvendelig værktøjskasse, som du kan tage direkte i brug i dit arbejde. Du lærer, hvordan du metodisk kan forstå stedets kvaliteter, udfordringer og potentialer, også når tiden er knap.

Kursussted: Dansk Byplanlaboratorium, København

Tilmeld dig på byplanlab.dk

Vi arbejder hands-on med en case, hvor du øver dig i både at gennemføre en stedsanalyse og i at strukturere og formidle dine resultater, så de skaber gennemslagskraft. Undervejs får du inspiration fra praksis og indsigt i, hvordan stedsanalyse kan fungere som fælles afsæt for dialog, prioritering og udvikling i planlægningsprojekter.

Dette er et grundkursus for dig, der vil udvide din metodiske værktøjskasse, hente nye idéer og stå stærkere i projekter og beslutninger.

Dagen veksler mellem korte oplæg, dialog og praktiske øvelser. Du bliver introduceret til centrale begreber om sted og stedsforståelse og får inspiration fra praksis, hvor stedsanalyse anvendes i planlægningsprojekter. Herefter arbejder vi med en case, hvor du i grupper undersøger stedet gennem forskellige analytiske blik.

Grøn trepart kræver prioritering, tålmodighed og bedre dialog

Voxpop fra Åben Land

Hvad skal der til, når den grønne treparts principbesluttede omlægningsplaner skal omsættes til projekter i det ganske land? Det var omdrejningspunktet på Åben Land 26, der samlede mere end 80 fagpersoner i Silkeborg i slutningen af april.

af Astrid Arnbjerg,
studentermødjhjælper,
Dansk Byplanlaboratorium

Mette S. Hansen, student, og
Anette P. Abrahamsen, partner,
Arkplan Landskabsarkitekter

Hvad siger I til jeres kollegaer, når de spørger ind til, hvad I har lært på Åben Land?

Anette: Jeg skal i hvert fald fortælle, at vi har fået et bedre indblik i processerne; det, der er i gang lige nu, og hvor langt kommuner og andre aktører er kommet.

Mette: Jeg hæfter mig meget ved den transformative forandring, der skal i gang, og at alle skal acceptere, hvor meget der skal forandres. Der er virkelig meget formidling og inddragelse i den opgave.

Hvad ser du som det næste skridt i omlægningsplanerne og den grønne trepart?

Anette: Vi kan jo se, at der er lavet et kæmpe kortlægningsarbejde, hvor der er en masse ting, der er identificeret. Så næste skridt er helt klart en prioritering i, hvor man starter. Og hvor man opnår den største effekt. Jeg tænker også, at det multifunktionelle, der kan skabe værdi for et område og bidrage til, at det blomstrer op på en ny måde, skal prioriteres.

Mette: Ja, når man snakker prioritering, er det også, hvor kan vi se den største effekt hurtigst muligt, eller hvor kan vi gøre en reel effekt og så prioritere det.

Hvad er det mest løsningsorienterede, du har hørt på Åben Land?

Anette: Jeg synes faktisk, at folk er rigtig løsningsorienterede med hver deres briller på. Jeg var inde på lovgivningssessionen. Der var der meget fokus på, hvordan man får omlægningen til at fungere helt lavpraktisk, både i forhold til lovgivningen og den konkrete sagsbehandling.

Mette: Ja, jeg synes også, at det er enormt opløftende at være her. Jeg tror på det med, at workshops, borgerinvolvering og frivillighed skal være med til at få løftet den her opgave.

Hvad siger du til dine kollegaer, når de spørger ind til, hvad du har lært på Åben Land?

Jeg har observeret en kritik af, at biodiversitet ikke fylder nok i den grønne trepart i øjeblikket. Men fremme af biodiversiteten handler også om, hvordan de arealer, vi allerede er ved at tage ud af drift, bliver forvaltet fremadrettet, så lad os have fokus på lodsejerens rolle og understøtte afgræsning og naturpleje. Og så har jeg lært, at vi skal gøre meget mere for at fortælle om jordfordeling, fordi det bliver der talt alt for lidt om.

Hvad ser du som det næste skridt i omlægningsplanerne og den grønne trepart?

Jeg mener jo, at vi er godt i gang. Jeg, og mine kollegaer, gennemførte 39 jordfordelinger i 2025, og til efteråret skal jeg ud at se mit første projekt, som jeg har jordfordelt, blive etableret. Så på den måde synes jeg jo egentlig, at det kører. Det næste, vi skal, er, at vi skal acceptere, at det tager længere tid end til engang i 2030'erne, så vi kan gøre det ordentligt.

Hvad er det mest løsningsorienterede, du har hørt på Åben Land?

Det sjove er, at alle faggrupper vil have en bid af den grønne trepart, og alle parter føler sig i en vis udstrækning overset, og jeg har hørt om flere udfordringer end løsninger. Heldigvis oplever jeg her på Åben Land, at de, som arbejder med grøn trepart, er superengagerede og brænder for at gøre en forskel der, hvor de kan.

Åben Land er en årlig konference, der laves i samarbejde mellem Danske Landskabsarkitekter, Landinspektørforeningen, Københavns Universitet – Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning.

Rane B. Lange, klimakordinator, Vejle Kommune, proceskonsulent omkring den grønne trepart

Hvad siger du til dine kollegaer, når de spørger ind til, hvad du har lært på Åben Land?

Den case, vi så om Gudenåen, er et godt eksempel på, hvordan vores forestillinger om, hvad der er "naturligt", primært handler om, hvad vi er vant til at se i landskabet. Silkeborg Kommune har fundet kortmateriale fra 1700-tallet, der viser, at Gudenåens nuværende løb er resultatet af en stor tilpasning i 1800-tallet, som gjorde den smallere og dybere. Historien peger på, at landskabs- og samfundsudvikling hænger tæt sammen og bidrager til, at vi tør forestille os et radikalt anderledes landskab end det, vi ser i dag.

Hvad ser du som det næste skridt i omlægningsplanerne og den grønne trepart?

Vi arbejder på omlægning af ca. 2.000 ha, som vi allerede var i gang med, inden den grønne trepart blev til. Vi er i fuld gang med at forberede forundersøgelserne af de nye projekter, men vi kan først sætte dem i gang, når der er en ny regering på plads, og støtteordningerne åbner.

Hvad er det mest løsningsorienterede, du har hørt på Åben Land?

Jeg kunne godt tænke mig at bruge transformativ scenarieplanlægning som et redskab til at samle interessenterne omkring forskellige billeder af fremtiden. Det binder an til Schønherres oplæg, der satte billeder på successionen i landskabsforandringen og faseopdelte forandringsprocessen. Det er både et konkret implementeringsgreb og et formidlingsgreb, der kan åbne for samtalen om, hvordan fremtidens landskab kunne se ud.

”

Vi skal acceptere, at det tager længere tid end til engang i 2030'erne, så vi kan gøre det ordentligt.

Jeppe S. Brandtoft

Jeppe S. Brandtoft, jordfordelingsplanlægger, jordfordelingskontoret hos Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø

Center for Strategisk Byforskning er et tværfagligt forskningscenter uden mure, der består af forskere fra flere danske universiteter og arkitektskoler. Centret arbejder med byens arkitektur, planlægning og socio-rumlige forhold i krydsfeltet mellem forskning og praksis med fokus på bæredygtig byudvikling og strategisk viden til fremtidens byer.

Sammen med Dansk Byplanlaboratorium arrangerer centret den årlige konference Byforskning uden Grænser, hvor forskere og praktikere mødes om aktuelle udfordringer og muligheder i byudviklingen.

Strategisk byledelse

– fra viden til virkning

En efterrefleksion om strategisk byledelse, når konferencens inspiration møder lokale beslutninger, samarbejder og valg i hverdagen.

Af Anette Kold, direktør, partner og bystrategisk rådgiver ved Grandville

Der er en særlig efterklang efter en god konference. Sætninger, der bliver hængende. Dilemmaer, der bliver skarpere. Eksempler, der giver lyst til at gøre noget anderledes.

For nylig havde jeg fornøjelsen af at være moderator og oplægsholder på konferencen Byforskning uden grænser – et paradigmeskifte i strategisk byledelse? En dag mellem forskning og praksis – store samfundsdagsordener og lokale dilemmaer.

Jeg gik derfra med en bekræftelse af behovet for et langt sigte, bysamarbejder, tydelige prioriteringer og enden til at navigere i den kompleksitet, byerne står i.

Men jeg gik også derfra med et spørgsmål, der rumsterede: Hvad så nu?

Ikke som et skeptisk skuldertræk, men som en nysgerrighed på, hvad vi tager med hjem, når konferencen er slut, og hverdagen rammer. Når kalenderen igen er fuld, sagerne venter, og de kendte arbejdsgange står klar til at tage imod os.

Vi kan blive klogere sammen – men hvordan omsættes nye indsigter til betydning, når vi er tilbage i sagerne, budgetterne og de lokale besluthedsrum?

Planlægningsparadokset som hverdagsvilkår

Jeg vender jævnligt tilbage til projektverdenens planlægningsparadoks: Planer er nødvendige – og utilstrækkelige.

Vi har brug for planer, strategier og visioner til at skabe retning, koordinering og prioritering. De hjælper os med at samle aktører, formulere ambitioner, træffe valg og holde fast, når hverdagen bliver kompleks.

Men virkeligheden ændrer sig, og planerne skal kunne følge med. Nye politiske dagsordener opstår. Økonomien ændrer sig. Aktører skifter position. Borgernes engagement samler sig om konkrete steder. Klima, demografi og velfærdspresser flytter sig fra analyser til praktiske spørgsmål om arealer, anlæg, drift og prioritering.

Flere af konferencens praksiseksempler ramte netop dette vilkår præcist: Opgaven er ikke kun at lave bedre og mere

adaptive planer. Den er også fortsat at udvikle en praksis, hvor planværktøjer bruges som fælles kurs, mens vi lærer, justerer og handler undervejs.

Netop her ligger ledelsesopgaven: evnen til at fastholde retning, skabe fælles forståelse og justere klogt, mens virkeligheden bevæger sig.

Mellem langt sigte og hverdagens tyngdekraft

Konferencen spændte bredt: fra forskningsoplæg til praksisfortællinger fra kommuner, projekter og samarbejder. Netop bredden gjorde efterklngen stærk. Den viste, at vi ikke mangler kompleksitet. Vi mangler heller ikke nødvendigvis viden. Udfordringen er måske snarere at bygge bro mellem

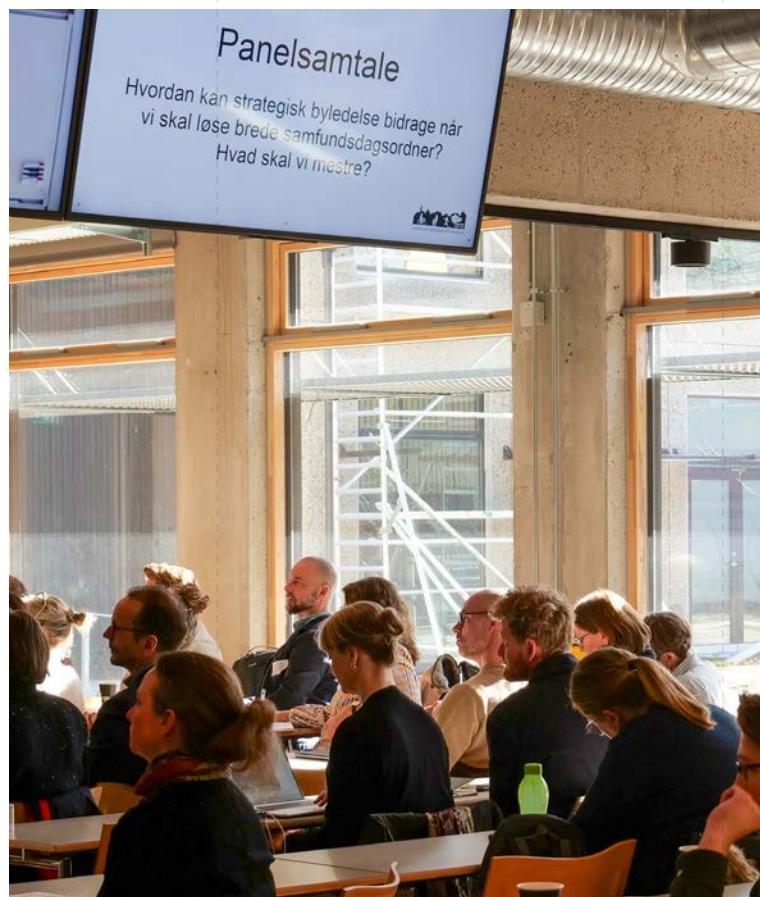
Panelsamtale: Hvordan kan strategisk byledelse bidrage, når vi skal løse brede samfundsopgaver? Hvad skal vi mestre? FOTO: HERMAN BLAAUW

”

Planer er nødvendige – og utilstrækkelige.

Et praktikerperspektiv på planlægning som forandringsledelse og konkrete erfaringer med organisering af byens ledelse fra Jan Krarup, plan- og byggechef, Kolding Kommune. FOTO: HERMAN BLAAUW

”

Strategisk byledelse står for mig som det, vi gør, når vi oversætter fra viden til virkning.

Hvad er Byforskning uden grænser?

”Byforskning uden grænser – Et paradigmeskifte i strategisk byledelse?” blev arrangeret af Center for Strategisk Byforskning og Dansk Byplanlaboratorium og afholdt på Roskilde Universitet. Den satte fokus på, hvordan byledelse kan bevæge sig væk fra en vækst- og konkurrencelogik og i stedet styrke strategisk retning, relationer og samarbejde mellem politik, forvaltning, forskning og praksis i arbejdet med komplekse udfordringer som klimaomstilling og velfærd. Der var oplæg fra Thomas Skou Grindsted, Majken Toftager Larsen, Kasper Albrechtsen, Høgni Kalsø Hansen, Ole Fryd, Eva Kirstine Fabricius, Tine Vinther Clausen, Siggie W. Kristoffersen, Jan Krarup Laursen og Anna Als Nielsen. Anette Kold var moderator.

viden og virkning – og oversætte det til lokale forhold og handlekraft.

Jeg hæftede mig bl.a. ved oplæg, der satte spørgsmålstegn ved, om den aldrende befolkning alene skal forstås som et benspænd, og hvordan klimatilpasning kan bevæge sig fra reaktiv beskyttelse til transformativ byudvikling.

Det bliver tydeligt, at de store dagsordener ikke kan løses som isolerede fagopgaver eller isoleret inden for kommunegrænsen. De kræver oversættelse til arealer, budgetter, partnerskaber og hverdagsvalg.

Samtidig udspiller byudvikling sig i forskellige tidshorisonter. Budgetåret kalder på prioritering nu. Valgperioden kalder på politisk retning og synlige resultater. Byudviklingen selv strækker sig ofte over 10 eller 12 år – nogle gange længere.

Betyder det, at strategisk byledelse ikke kun er en opgave for toppen? At flere skal mestre den: i sagsforberedelsen, i projektledelsen, i dialogen med aktører og i de konkrete prioriteringer?

Planen som ledelsesgreb

Det stod også på dagen klart, at løsninger på klima, demografi, livskvalitet, mobili-

tet, bynatur og økonomi ikke findes i det abstrakte.

De skal lande i lokalplaner, anlægsprojekter, borgerdialoger, myndighedsbehandling, budgetprioriteringer og samarbejder med byens mange aktører. Og det forudsætter for det meste både oversættelse og mellemregninger, hvis flere skal se meningen.

Byledelse er måske netop at vise, hvilke konsekvenser der følger med, hvad vi vælger fra – og hvorfor. Når mellemregningerne bliver tydelige, bliver beslutninger ikke nødvendigvis lettere. Men de bliver mere forståelige, og måske bliver det dermed lettere at være fælles om byen.

Måske kan mellemformsplaner, strategiplaner, idékonkurrencer og andre retningsgivende planer få fornyet styrke som ledelsesgreb. Ikke som endnu et lag papir, men som oversættelser mellem samfunds dagsordener og lokale handlinger – og som afsæt for nye strukturer og samarbejdsmodeller.

De kan hjælpe os med at stille bedre spørgsmål tidligere: Hvad forsøger vi egentlig at opnå? Hvem skal kunne se sig selv i realiseringen? Hvilke beslutninger haster, og hvilke kræver modning?

Anna Als, projektleder, Svendborg Kommune, giver et projektlederperspektiv på byledelse med afsæt i arbejdet med klimatilpasning af havnen i Svendborg.

FOTO: HERMAN BLAAUW

Hvad er til forhandling – og hvad er ikke? De kan også hjælpe os med at tydeliggøre valg mellem hensyn, der alle har betydning for nogle. Mere byliv kan udfordre ro. Mere natur kan udfordre byggemuligheder. Mere inddragelse kan udfordre fremdrift.

Hvis planer er nødvendige, men også utilstrækkelige, bliver byledelsesopgaven så at bruge dem på en anderledes måde? Ikke som tjeklister – men som fælles arbejdsgrundlag, der kan samle aktører, tydeliggøre valg og understøtte handling. Flere af dagens praksiseksempler viste netop, hvordan planer kan bruges til at skabe fælles læring, retning og handlekraft.

Strategisk byledelse dér, hvor byen formes

En anden efterklang fra konferencen var, at byledelse ikke kun må forstås fra toppen. Vi taler ofte om den strategiske ledelsesopgave som noget, der hører til direktørgangen, det politiske rum, de store beslutninger og de fælles visioner. Det er fortsat afgørende. Uden retning, politisk mod og prioritering bliver det svært at flytte noget.

Men projektlederen og sagsmedarbejderen udfører også strategisk byledelse, når de holder fast i en retning,

som ikke kan udfoldes som en færdig opskrift. De skal kunne oversætte, lytte, argumentere, skabe tillid og vurdere, hvornår en sag skal løftes, hvornår et kompromis er klogt, og hvornår et fravalg bør gøres tydeligt.

Det er her, de store dagsordener oversættes til konkret form. Klimahensyn møder lokale bekymringer. Byliv møder parkering. Fortætning møder bevaring. Partnerskaber møder mandatspørgsmål. Ingen udvikler byer alene. Det sker i dialogen med fonde, forsyninger, investorer, kulturaktører, civilsamfund, politikere, kommunale driftsområder og lokale fællesskaber.

Når byudvikling ledes med og gennem flere, bliver det også afgørende at forstå både bidrag, incitamenter og beslutningskompetencer. Hvem kan handle? Hvem skal tættere på beslutningen? Og hvordan bliver engagement til fremdrift?

For projektlederen eller sagsmedarbejderen handler strategisk byledelse derfor ikke alene om at følge planen, men også om at forstå aktørerne, sprogene og incitamenterne – og om at opretholde en forandringsenergi, når byen udvikles gennem flere.

Fra efterklang til ny melodi

Strategisk byledelse står for mig som det, vi gør, når vi oversætter fra viden til virkning. Fra forskningsperspektiver til lokale prioriteringer. Fra direktørgang til sagsmapper. Fra strategi til samarbejde. Fra inspiration til afprøvning.

Særligt er jeg bekræftet i at betragte strategisk ledelse af byens udvikling som en netværksdisciplin: fælles mestring af at sætte retning, bygge beslutningsgrundlag, mobilisere aktører og justere, når virkeligheden ændrer sig.

Men hvad så nu?

Når konferencen er slut, skal erfaringerne omsættes til hverdagspraksis. Hermed er mine refleksioner efter dagen givet videre – og tænk gerne selv med ...

Hvad får du lyst til at gøre anderledes end sidst? Hvordan leder du det næste forløb, så planer og strategier bliver afsat for fælles retning, læring og handlekraft – og så de store spørgsmål oversættes til en lokal agenda, også når det skal gå stærkt, og der skal sikres resultater og fremdrift?

Tak for en inspirerende dag til alle, der tog sig tid til at berige andre med viden og erfaringer.

Fragments from Fiction, Reflections for Planning

At a recent reading seminar hosted by the Danish Town Planning Institute, participants gathered not around a plan or a project, but around two works of speculative fiction by Ursula K. Le Guin: *The Carrier Bag Theory of Fiction* and *The Word for World Is Forest*.

The conversation moved between literature and practice, raising a simple but radical question: What might speculative fiction offer to the way we think about and shape cities?

What if uncertainty is not seen as a constraint to overcome, but as something to work with?

Af Bilal Ahmad, Architect,
og Kristen Van Haeren,
Architect MSc, PhD

Planning is often imagined as a forward-moving act – defining problems, proposing solutions, shaping futures – grounded in clarity, structure, and direction. Yet, the realities it engages – cities, landscapes, and the beings that inhabit them – are anything but linear. They are layered, relational, and uncertain, held together in assemblages of intricate narratives. In this context, speculative fiction offers not answers but invitations: a way of thinking otherwise. What worlds are revealed to us when planning is approached through fiction or acknowledged as fictive? Which questions come into focus, and which assumptions begin to loosen?

Le Guin's "carrier bag" proposes another kind of practice; one that gathers rather than directs, knitting together relations, uncertainties, and stories. It holds needs, voices, and temporalities together not as determinate conclusions, but as constantly shifting processes shaped by community, alterity, and multiple perspectives. This article follows that proposition. It does not move toward a single conclusion but acts as a container: a collection of fragments, reflections, and observations from our collective conversation, offered as a point of departure for further thought. Held together, they suggest that planning might be understood not only as the making of plans, but as the ongoing practice of holding and reconfiguring the relations that constitute the city.

Uncertainty

Planning often seeks to reduce uncertainty – through data, projections, and controlled scenarios. Yet the city is inherently messy, instead unfolding through overlapping temporalities, incomplete knowledge and shifting conditions. What if uncertainty is not seen as a constraint to overcome, but as something to work with?

Not as a risk, but as a condition for adaptation and change. The resilient city may not be the one that eliminates uncertainty, but the one that learns to inhabit it – transforming it into the ground for new ways of living and planning.

The master plan, the singular vision, the promise of progress. A city shaped by authorship, direction, growth and resolution. Who is such a city for, and whose notion of a city does it represent? Against monistic and dominating narratives, Le Guin's carrier bag offers another way of seeing, feeling and telling the city. A place where incremental change, community, relations, and diverse perspectives are thought with. What happens when planning becomes a container holding more than one vision, a process without masters, an ongoing work continuously unfolding?

The word for world is forest

Not as a metaphor, but as a proposition; a means of thinking where the environment shifts from backdrop to the condition for life. Can changing our vocabulary suggest a different world; a different approach to thinking about our cities? Property planning often begins by dividing land into uses. But what if we instead began by asking what relationships already exist? What if the word for world was care; maintenance; home? Perhaps the limits of planning lie not only in what we do, but in the words we begin with.

Dreaming

Dreams can neither be calculated nor replicated; their power lies in their ability to affect through feeling and experience, as theory to give the world meaning and as a practice of creating new worlds. In Ursula K. Le Guin's story, dreaming holds the possibility of giving new substance to the world, shaping how we situate ourselves

within our lived environment and imagining new visions of the future. As planners, perhaps our role is not only to dream alternatives to the barren dream of growth, but also to become interpreters of the dreams of other beings.

Time

Time in the forest doesn't move in straight lines and refuses to follow determined trajectories. What is past is always present in today's time, and what is to come has already been decided in the seeds that took root last spring. As planners and designers of possible futures, what time do we design for? How do we come to grips with the uncertainty that follows an indeterminate future and a past constantly being rewritten? Perhaps our pen tips must forget old habits of drawing lines that always run forward and instead play with scribbles that run backward or in circles – narrations of strange temporalities for us to occupy.

"We don't need to understand everything," writes Donna Haraway, and planning might benefit from heeding that call. If city plans have long been shaped by a modern desire to define, structure, and resolve, the reflections gathered here offer other orientations – ones that allow uncertainty, multiple perspectives, new vocabulary, and shifting temporalities to remain in play.

Perhaps this is why, as a parting note, our hosts urged us to carry forward Le Guin's speculative fiction and to begin our own reading groups within our professional circles – an attempt to draw others into loosening reality's grip on the future. An invitation to a practice resembling a carrier bag: one that gathers fragments, stories, and temporalities – not to resolve them, but to hold them for a moment, and then carry them forward to uncertain and surprising places.

1

Etablere solceller og
vindmøller svarende
til størrelsen på Mors

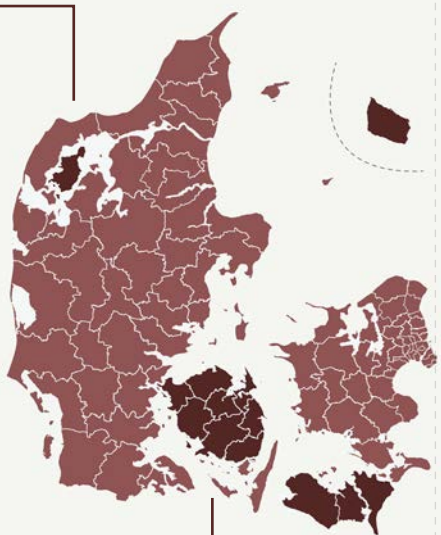

2

Udtage lavbunds-
arealer svarende
til 2 x Bornholm

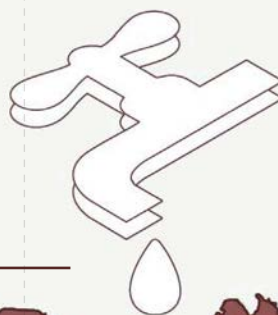
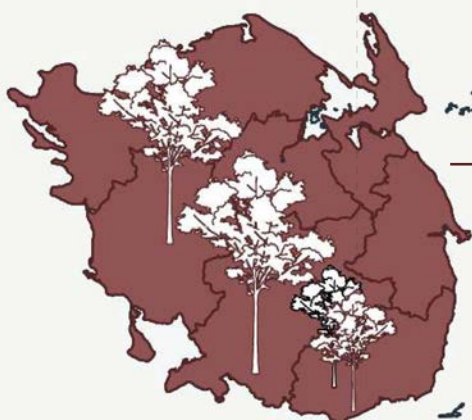

På landsplan skal vi ...

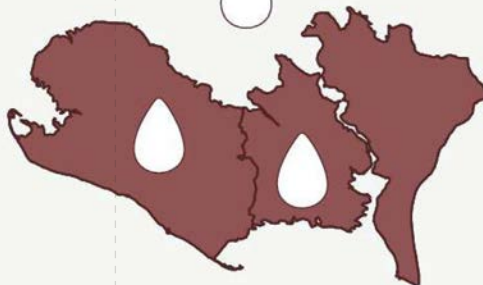
3

Plante skov på
arealer svarende til
størrelsen på Fyn

4

Beskytte drikkevand i
grundvandsparker på
størrelse med Lolland
og Falster

Grøn strøm

– anbefalinger til planlægning for arealer til vedvarende energianlæg

Vi står over for en stor opgave i Danmark; vi skal firedoble produktionen af vedvarende energi fra sol og vind på land, og vi skal omstille tusindvis af naturgas- og oliefyr til grøn varme. Vi skal også etablere Power-to-X-anlæg, som kan levere brint til industri og brændsler til skibe og fly, samt bygge ny energinfrastruktur. Det taler for koordinerede og langsigtede rammer på tværs af staten, regionerne og kommunerne.

I 2023 igangsatte Plan22+ et fagligt netværk, faciliteret af Umland, for kommunale medarbejdere, der arbejder med vedvarende energi, enten som planlæggere, projektledere eller facilitatorer af lokal dialog. Samarbejdet har haft til formål at ruste kommunerne til den komplekse planlægningsopgave for vedvarende energi, der kun vil vokse mange år frem. En række forskere, udviklere, rådgivere og statslige myndigheder har bidraget med input undervejs.

Plantema i rivende udvikling

Gennem dialog og erfaringsudveksling har Plan22+-netværket for vedvarende energi lagt fundamentet for en fælles retning inden for et plantema, der er i rivende udvikling, og som hele tiden stiller kommunerne nye opgaver. Blandt disse kan nævnes nye typer af energianlæg, nye vægtninger af statslige interesser, helt nye statslige tiltag, f.eks. de statslige energiparker, og nye rammer og kompensationsordninger for lokal inddragelse.

Med en så hurtig udvikling er det nødvendigt at sikre adgang til mere viden, gode eksempler og en fælles retning for de nye opgaver, som kommuner og andre aktører står over for.

På den lange bane vil det kunne sikre god kvalitet i planlægning af VE-anlæg og bredere opbakning politisk og lokalt.

Tre VE-anbefalinger

På baggrund af netværket har Umland udarbejdet VE-anbefalinger som en faglig refleksion over netværksforløbet for Plan22+. Anbefalingerne går på tværs af arealer til sol-, vind- og biogasanlæg og af de forskellige udfordringer, som kommuner og andre aktører møder undervejs i VE-projekternes planlægning og tilblivelse. Anbefalingerne er opdelt i "anbefalinger til kommunernes planlægning" og "ønsker til andre aktører" og er grupperet i følgende forbundne temaer:

1. Strategisk energiplanlægning
2. Kommuneplanlægning
3. Lokal inddragelse.

Læs mere

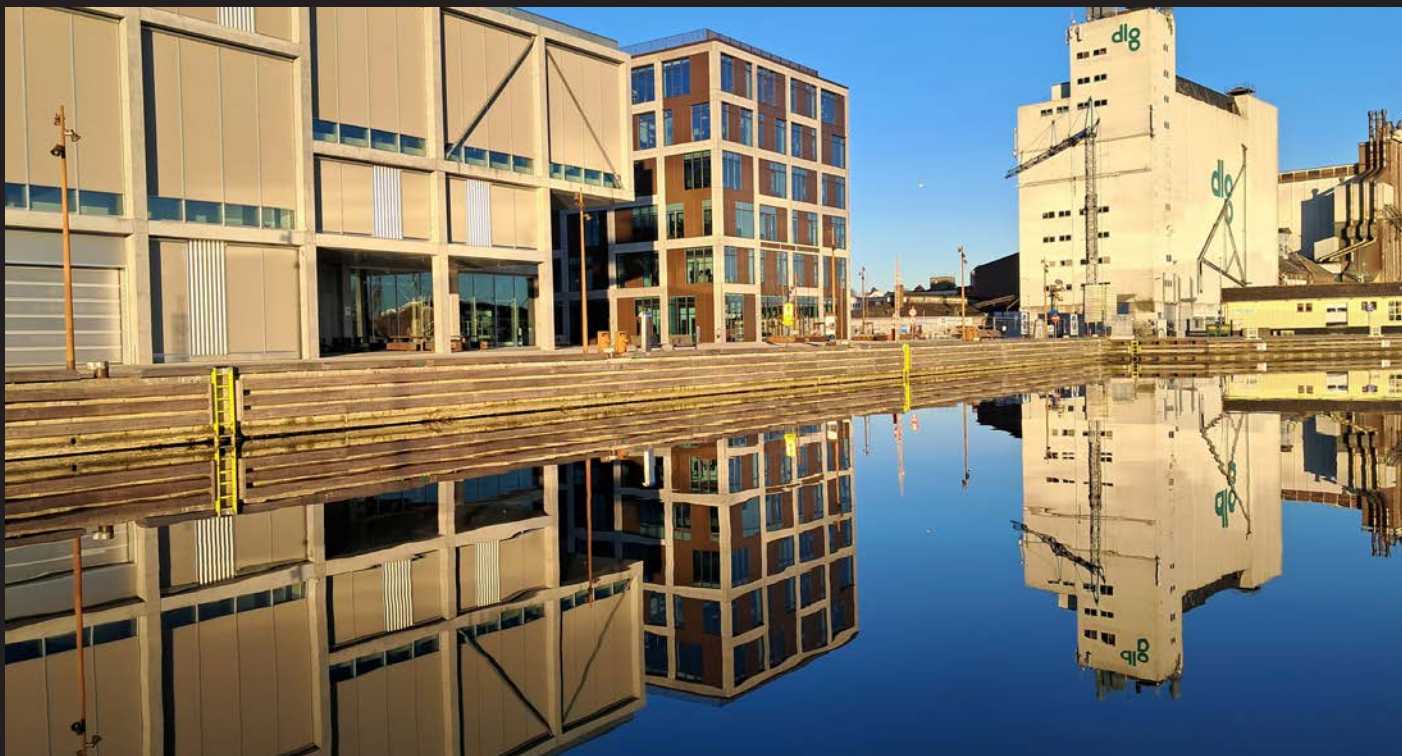
Du kan læse hele rapporten og se alle anbefalingerne på [Plan22.dk](https://plan22.dk).

Af Herman Nordanger Blaauw,
studentermehjælper,
Dansk Byplanlaboratorium

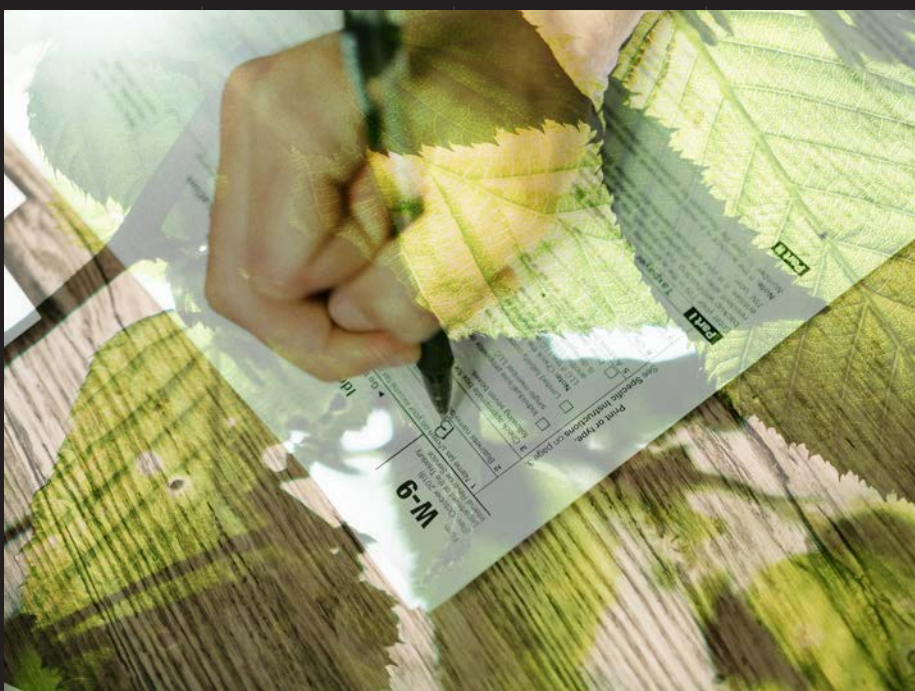
Med en så hurtig udvikling er det nødvendigt at sikre adgang til mere viden, gode eksempler og en fælles retning for de nye opgaver.

Lokalplanlægning i praksis

28-29.10.2026

På dette intensive 2-dages kursus går vi i dybden med lokalplanens rolle som både juridisk dokument og planlægningsværktøj, der binder alle grundejere og brugere. Dette kursus er skræddersyet til planlæggere i både offentlige og private organisationer, som skal til at udarbejde lokalplaner eller har brug for at forstå de grundlæggende principper for lokalplanlægning.

Miljøvurdering som strategisk værktøj

12.11.2026

Er du planlægger, som ønsker at have overblik over mulighederne for koblinger mellem den fysiske planlægning og miljøvurderingens potentialer til at bidrage til bedre planlægning med mindre klimaaftryk og bedre miljø? På dette kursus retter vi blikket på, hvad de strategiske greb i miljøvurderingen kan bidrage med, når der skal udarbejdes fysisk planlægning der også har et langsigtet perspektiv på fremtidens klima og miljø.

Planer mellem planer – når visioner tager form

18–19.11.2026

Er det en helhedsplan, en masterplan eller en udviklingsplan? Kært barn har mange navne. Men hvordan fungerer den strategiske, faciliterende og situationsnære plan egentlig? Hvad er styrker og svagheder? Og hvordan tager du højde for alt det som ikke kan sikres med ophæng i planloven? Det udforsker vi sammen på dette kursus der er skræddersyet til planfaglige projektledere og udviklingsmedarbejdere i kommunerne.

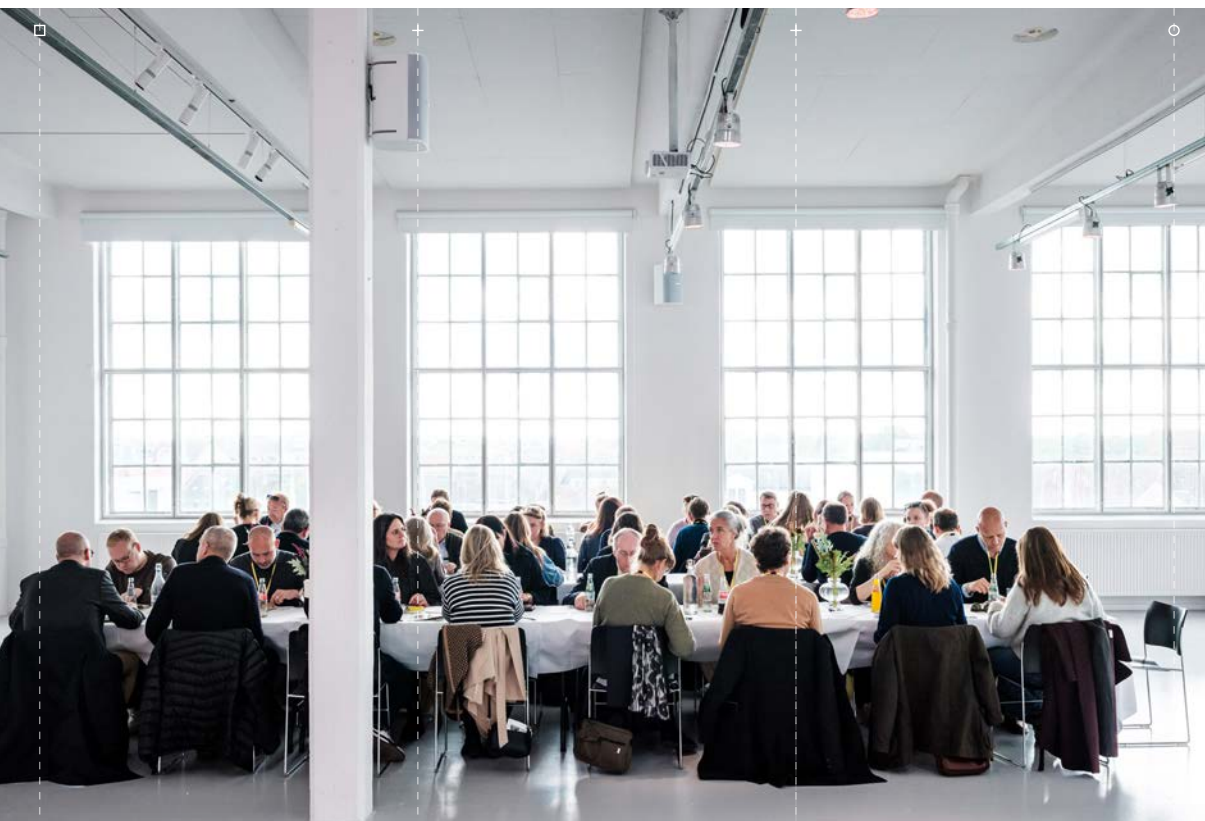
Gå på opdagelse i vores kurser og konferencer, eller tilmeld dig på byplanlab.dk

Arkitektonisk kvalitet i planlægning

03.12.2026

På kurset "Arkitektonisk kvalitet i planlægning" undersøger vi, hvordan lokalplanlægning kan bruges aktivt til at definere, fastholde og fremme arkitektonisk kvalitet i udviklerprojekter. Med afsæt i både teori og konkrete cases arbejder vi med at identificere stedsspecifik kvalitet og omsætte den til præcise lokalplanbestemmelser, som kan håndhæves.

Tak til vores tilskudsgivere

Tak til de 86 kommuner i landet samt en række private virksomheder og institutioner, der støtter os som tilskudsgivere. Uden jeres støtte ville Dansk Byplanlaboratorium ikke kunne være det sted, hvor vi sammen samler, udvikler og deler viden om planlægning af både by og land. Jeres bidrag gør det muligt for os at fremme helhedsorienteret planlægning gennem kurser, konferencer, udviklingsprojekter, netværk og Byplan Nyt.

Som tilskudsgiver får du adgang til den nyeste viden, rabat på kurser og konferencer, mulighed for skræddersyede kurser og jobannoncer på vores jobbørs – og ikke mindst bliver du en del af et stærkt fagligt fællesskab på tværs af kommuner, regioner, rådgivere og institutioner.

Læs mere om fordelene, og bliv tilskudsgiver på byplanlab.dk

Eller skriv til os på db@byplanlab.dk

Dansk Byplanlaboratorium